

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Malin Andersson

Konkursboets miljörettsliga ansvar

– efterbehandlingsansvaret vid
ett bolags konkurs

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet
30 högskolepoäng

Handledare: Annika Nilsson

Termin för examen: HT2014

Förord

”Varför vill du bli likplundrare?” var frågan jag fick av min pappa för några år sedan, efter att ha berättat att jag ville hålla på med obeståndsrätt. ”Jag ska inte bli likplundrare, jag ska bli detektiv, rättsläkare och begravningsentreprenör” var mitt svar. Jag är inte säker på om det låter roligare, i och för sig.

Fem år har passerat och denna sida ska vara mitt farväl, mitt tack. Jag vill börja med att tacka de yrkesverksamma jag har träffat genom min praktik och mitt nuvarande arbete för att de har bistått med hjälp, kunskap och diskussionsunderlag. Jag vill tacka min familj och mina vänner för att ni har gjort livet och studierna lättare och roligare. Sist, men inte minst, vill jag tacka min bästa vän och monsterkollega Malin. Utan dig hade mitt liv varit fattigare, rent av på obestånd.

Om jag blir konkursförvaltare återstår att se. Oavsett vet jag att när jag lämnar tryggheten i Lunds universitetsvärld öppnas också dörrar till nya utmaningar, människor och vägar.

Malmö den 3 januari 2015

Malin Andersson

Förkortningar

EU	Europeiska Unionen
HD	Högsta domstolen
KN	Koncessionsnämnden
MÖD	Mark- och miljööverdomstolen
NJA	Nytt Juridiskt Arkiv
Prop	Proposition
SOU	Statens offentliga utredningar

Innehållsförteckning

Summary	7
Sammanfattning	8
1 Inledning	9
1.1 Problembakgrund	9
1.2 Syfte och frågeställningar	9
1.3 Avgränsningar	9
1.4 Metod och material	10
1.5 Disposition	11
2 Konkurs	12
2.1 Konkursinstitutets syfte	12
2.2 Försättande i konkurs	12
2.3 Verkan av konkurs	13
2.4 Åtgärder efter ett konkursbeslut	14
2.5 Abandonering	15
3 Introduktion till miljöretten	17
3.1 Miljöbalkens syften	17
3.2 De allmänna hänsynsreglerna	17
3.3 Miljöfarlig verksamhet	19
3.4 Efterbehandling	19
4 Ansvar för miljöskador	21
4.1 Miljöfarlig verksamhet	21
4.2 Förvaring och förorening	22
4.2.1 Skillnaden mellan förvaring och förorening	22
4.2.2 MÖD 2010:10 Exide Technologies	22
4.3 Verksamhetsutövare	24

4.3.1 Definitionen av verksamhetsutövare	24
4.3.2 Verksamhetsutövare i praxis	25
4.3.2.1 MÖD 2005:64 SITA	25
4.3.2.2 MÖD 2013:28 Proton Industries	25
5 Ansvarets innebörd	27
5.1 Inledning	27
5.2 Reparativa åtgärder	27
5.3 Skälighetsbedömningen	29
6 Konkursboets miljöansvar	31
6.1 Inledning	31
6.2 Betalningsordning	31
6.3 Ansvar för gäldenärens förpliktelser	31
6.4 Ansvar för miljöskulder	32
7 Ansvar för efterbehandling	34
7.1 Aktiv verksamhet	34
7.1.1 MÖD 2005:29 Frilac	34
7.1.2 MÖD 2008:14 Klippan	35
7.1.3 NJA 2012 s. 125 Kustbostäder	36
7.1.4 MÖD 2012-06-29 i mål M 3001-12 Garveriet	37
7.1.5 MÖD 2013:36 Blaiken	38
7.2 Passiv verksamhet	40
7.2.1 NJA 1984 s. 602 Svensk Fotokemi	40
7.2.2 KN B 128/91 KB Friherren 50	40
7.2.3 KN B 250/92 Saltsyramålet	40
7.2.4 KN B 159/93 Swedspan	41
7.2.5 KN B 14/98 Gullbergs Bilsevice	42
7.2.6 MÖD 2002:16 Lastbilen i Gällivare	42

7.2.7 MÖD 2008:13 Componenta	43
8 Abandonering och miljörett	45
8.1 Abandonering i doktrin	45
8.2 Abandonering i praxis	47
8.2.1 NJA 2004 s. 777	47
8.2.2 NJA 2009 s. 41	47
9 Sammanfattning och analys	49
9.1 Verksamhetsutövare	49
9.2 Möjligheten för konkursbon att undvika ansvar	50
9.3 Avslutning	51
Litteraturförteckning	54
Rättsfallsförteckning	56

Summary

A fundamental principle within the bankruptcy law is that the bankruptcy estate is not responsible for the debtor's prior obligations. The environmental law is built around the purpose of enabling the enforcement system to demand accountability from a large group of corporations and persons. This, for the purpose of protecting present and future generations. An important matter is how to combine these different legislations and purposes.

The purpose of this thesis is to examine the estate's responsibility for post-treatment when the debtor has been involved in environmentally hazardous activities. To be able to answer this question an inquiry has been done regarding when the estate is considered being an operator. In order to get a more practical perspective, the possibilities for the bankruptcy estate to limit or avoid responsibility for post-treatment have also been examined.

Environmentally hazardous activities can be carried out actively or passively, the latter through storage of hazardous waste. For an estate to be considered as an operator of an active business it is required that the estate has continued the business in some way. The courts have made an extensive interpretation. This means that almost any measure taken, connected to the operation of the business, leads to the conclusion that the estate is an operator. For example, an estate been found responsible for the post-treatment when it maintained the de-pollution in a mine. For an estate to be found responsible it must, however, be practically and legally possible to take measures against inconveniences and disturbances. In cases of storage of hazardous waste the hazardous activity is considered an ongoing operation during the time the waste is placed at the property. The estate is then responsible if it has actual and legal control of it.

Regarding what the estate can do to avoid environmental responsibilities the inquiry shows that the best course of action is to completely avoid the hazardous property. The trustee will then abandon the property instead of bringing it in to the bankruptcy estate. Other situations when the estate has avoided responsibility are when the debtor's business has closed down before the bankruptcy.

Sammanfattning

En grundläggande princip inom konkursrätten är att konkursboet inte ansvarar för gäldenärens tidigare förpliktelser. Miljörätten däremot är uppbyggd runt syftet att kunna utkräva ansvar från en stor krets av fysiska och juridiska personer, detta i syfte att skydda nuvarande och kommande generationer. Det problematiska är att kombinera dessa två lagstiftningar och syften.

Syftet för den här framställningen är att utreda vilket ansvar konkursboet har för efterbehandling i fall då konkursbolaget har bedrivit miljöfarlig verksamhet. För att besvara denna frågeställning har en utredning gjorts om när konkursboet anses vara verksamhetsutövare. I syfte att få ett mer praktiskt perspektiv har även möjligheterna för konkursboet att begränsa eller undvika ansvar för efterbehandling utretts.

Miljöfarlig verksamhet kan bedrivas antingen aktivt eller passivt, det senare genom förvaring av miljöfarligt avfall. För att ett konkursbo ska anses vara verksamhetsutövare för en aktiv verksamhet krävs det att boet har fortsatt att bedriva denna i någon mening. Domstolarna har gjort en vidsträckt tolkning, vilket innebär att nästan alla åtgärder kopplade till driften kan leda till att konkursboet anses vara verksamhetsutövare. Exempelvis har ansvar utdömts då boet upprätthöll rening vid en gruva. Det förutsätts dock faktisk och rättslig möjlighet att vidta åtgärder mot olägenheter och störningar. Vid förvaringsfall anses den miljöfarliga verksamheten pågående under den tid det miljöfarliga avfallet finns på fastigheten. Konkursboet anses då vara verksamhetsutövare om det har faktisk och rättslig rådighet över avfallet.

På frågan vad ett konkursbo kan göra för att undvika ett miljörättsligt ansvar visar utredningen att den metod som står till buds är att helt undvika att befatta sig med egendomen som är förorenad eller bidrar till föroreningen. Detta institut benämns abandonering och innebär att konkursförvaltningen inte omhändertar egendomen utan istället helt avstår denna. Andra fall då konkursboet har undvikit ansvar är då gäldenärens verksamhet har upphört före konkursen.

1 Inledning

1.1 Problembakgrund

När ett bolag går i konkurs uppstår flera frågeställningar som involverar andra rättsområden. Ett av dessa är miljöretten. Oavsett om det rör sig om ett mindre bolag eller en stor industri som går i konkurs finns risken att bolagets verksamhet har bidragit till miljöskador eller föroreningar. Ansvaret för dessa skador är i många fall mycket långtgående och kostnadskrävande.

En grundläggande princip inom konkursrätten är att konkursboet inte ansvarar för gäldenärens tidigare förpliktelser. När det gäller miljöskador är det dock inte så enkelt att dra en exakt skiljelinje för när skadan uppkom och hur mycket av denna som konkursboet har orsakat, då ett visst mått av konstanta föroreningar är vanliga inom en hel del verksamheter, såsom exempelvis deponier.

Inom miljöretten finns det en grundläggande princip om att kunna utkräva ansvar för uppkomna skador på miljön. Detta blir tydligt när en granskar kretsen av (juridiska eller fysiska) personer som kan utkrävas ansvar och hur långt tillbaka i tiden detta ansvar sträcker sig. Det är en tämligen stor krets med ett långtgående ansvar.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna uppsats är att utreda vilket miljörettsligt ansvar ett konkursbo har och när detta uppkommer. Fokus kommer att ligga på efterbehandlingsansvaret. Undertecknad kommer även att utreda under vilka förutsättningar och genom vilket agerande ett konkursbo kan begränsa eller undvika detta miljörettsliga ansvar. För att uppfylla syftet med uppsatsen kommer följande frågeställningar att besvaras:

1. Vad innebär begreppet ”verksamhetsutövare” och när anses konkursboet vara verksamhetsutövare?
2. Kan konkursboet begränsa eller undvika ansvar och hur ska det i sådana fall agera?

1.3 Avgränsningar

Miljöretten och obeståndsrätten är två stora områden och på grund av uppsatsens begränsade omfattning krävs tydliga gränsdragningar.

Denna uppsats kommer endast att behandla miljöretten i svenska konkursituationer och därmed kommer ingen internationell utblick att göras.

Som namnet antyder kommer uppsatsen att behandla *konkursboets* ansvar i miljösituationer, därmed kommer inte förvaltarens ansvar att redogöras för. Framställningen kommer att fokusera på efterbehandlingsansvaret och därmed kommer de miljörettsliga spörsmål såsom anmälningsplikt och ansvaret för miljörapporter inte att redogöras för.

Framställningen kommer inte att behandla institutet miljöskadeförsäkring och saneringsförsäkring, trots att detta har berörts i många rättsfall. Anledningen är att detta avskaffades, i och med borttagandet av 33 kap. miljöbalken den 1 januari 2010, och därmed inte kan anses vara aktuellt för uppsatsens syfte.

1.4 Metod och material

I syfte att utreda gällande rätt, *de lege lata*, avseende konkursboets miljöansvar har en traditionell rättsdogmatisk metod använts. Denna metod innebär att lagtext, förarbeten, praxis och doktrin har studerats i syfte att besvara uppsatsens frågeställningar.

Till den inledande faktadelen om konkursrätten har i huvudsak Welamson och Mellqvists bok *Konkurs* använts. Författarna har varit respektive är framstående inom sitt område och boken får anses ha god tyngd inom insolvensrätten. I avsnitten om miljörettsfrågor vid konkurs samt abandonering har framför allt volymerna från *Insolvensrättsligt forum* år 1997 och 1999 använts. Bakom stiftelsen Insolvensrättsligt forum står Juridiska Institutionen vid Uppsala Universitet, Konkursförvaltarkollegiernas Förening, Riksskatteverket, Sveriges Ackordscentraler, Finansbolagens Förening och Svenska Bankföreningen.

I redovisningen för miljöretten har Michanek och Zetterbergs bok *Den svenska miljöretten*, Mahmoudi och Rubensons bok *Miljörettens grunder; Svenska och europeiska regler i ett internationellt perspektiv* och Ebbessons bok *Miljörett* använts. Information har även sökts i rapporter från Naturvårdsverket.

Miljörettsfrågor inom insolvensrätten är spörsmål som endast knapphändigt har behandlats i litteraturen och därmed har de framför allt utvecklats genom praxis. Det är just här de flesta uttalanden har gjorts. Detta faktum har bidragit till att en stor del av uppsatsen bygger kring praxis från Mark- och miljööverdomstolen, Koncessionsnämnden¹ och Högsta domstolen.

---

¹ Koncessionsnämnden var tidigare prövningsmyndighet för miljöfarlig verksamhet. I samband med miljöbalkens införande övertog regionala miljödomstolar dessa prövningar. Se Michanek, Zetterberg, *Den svenska miljöretten*, sid. 103, 351.

Då det handlar om detaljer som avgör huruvida konkursboet blir ansvarigt eller inte har en förhållandevis detaljrik redogörelse gjorts för respektive rättsfall och i många fall har information hämtats från rättsfall i sin helhet. Syftet har varit att analysera detaljer och argument som framförts för att kunna besvara frågeställningen på bästa sätt.

1.5 Disposition

Denna framställning riktar sig i huvudsak till personer verksamma inom obeståndsrätten, med kunskaper inom detta område. Författaren har dock valt att inkludera ett kortare avsnitt med en grundläggande introduktion till denna verksamhetsgren för att personer utan erfarenhet av insolvensrätten ska kunna tillgodogöra sig uppsatsen på ett för tjänstfullt sätt. Inledningsvis kommer därför, i kapitel två, redogöras för konkursinstitutet och hur handläggningen av en konkurs går till.

Detta kapitel kommer att följas av en introduktion till miljörätten. Syftet är att ge läsaren en överblick över miljöbalkens syften och funktion samt en introduktion till begreppen miljöfarlig verksamhet och efterbehandling.

Fjärde kapitlet kommer att avhandla ansvaret för miljöskador där redovisning görs för vad som anses vara miljöfarlig verksamhet och vem som är verksamhetsutövare. Det femte kapitlet förklarar ansvarets innebörd.

Framställningen kommer sedan att fokusera på huvudområdet, konkursboets miljöansvar. Det sjätte kapitlet syftar till att ge en grundläggande förståelse för grundtankarna inom obeståndsrätten respektive miljörätten och kopplingen mellan dessa. Det sjunde kapitlet är en praxisgenomgång för att utreda domstolarnas syn på konkursboets efterbehandlingsansvar. Detta kapitel är uppdelat i aktiv respektive passiv verksamhet. Det sista kapitlet innan analysen kommer att förklara abandoneringsinstitutets förhållande till miljörätten.

2 Konkurs

2.1 Konkursinstitutets syfte

Under år 2013 försattes 6660 bolag i konkurs.² Ett förtjänstfullt konkursinstitut är essentiellt för ett fungerande marknadsekonomiskt system. Det är genom detta verksamheter som inte är konkurrenskraftiga kan avvecklas under kontrollerade former och med så begränsad kapitalförstörelse som möjligt.³ Konkursinstitutets syfte är framför allt att bereda ett samlat borgenärskollektiv möjlighet till betalning från en insolvent gäldenär, så långt dennes egendom räcker. Detta ska ske på ett rättssäkert och väl reglerat sätt, för att tillgodose en likabehandling av borgenärerna och genom en proportionell utdelning i förhållande till fordrans storlek. Konkursen har också en kontrollerande effekt. Vid konkursförvaltarens granskning av bolagets förehavanden kan ekonomisk brottslighet uppdagas och förvaltaren har då viss anmälningsplikt. Även anställdas intressen tillgodoses genom den statliga lönegarantin som är kopplad till konkursen.⁴

2.2 Försättande i konkurs

Konkursens handläggning regleras i konkurslagen. I lagens första paragraf stadgas att gäldenärens samtliga tillgångar tas i anspråk av konkursboet för samtliga borgenärsräkningar. Detta tydliggör skillnaden mellan konkurs och utmätning, då det senare innebär att viss egendom tas i anspråk för en viss preciserad skuld.⁵

Av 2 kap. 1 § konkurslagen framgår att ett bolag försätts i konkurs genom ansökan till tingsrätten. Detta kan göras antingen av gäldenären själv eller av dennes borgenärer. För att en ansökan om konkurs ska bifallas krävs att bolaget är på obestånd, det vill säga inte rätteligen kan betala sina skulder i den takt de förfaller och att denna oförmåga inte endast är tillfällig, detta enligt 1 kap. 2 §. I fallen då gäldenären själv ansöker om konkurs ska denna ansökan genast prövas, enligt 2 kap. 14 §, och normalt bifallas direkt. Är det istället en borgenär som ansöker om att försätta ett bolag i konkurs ska domstolen pröva denna ansökan vid en förhandling, enligt 2 kap. 16 §. I 2 kap. 18 § stadgas dock att gäldenären kan medge ansökan och då meddelas i normalfal-

---

² <http://www.ekonomifakta.se/sv/Fakta/Foretagande/Entreprenorskap/Foretags-konkurser/> (2015-01-04).

³ Mellqvist, Obeståndsrätten: en introduktion, sid. 64.

⁴ SOU 2000:62, sid. 305-306.

⁵ Prop 1986/87:90 sid. 183.

let beslut om konkurs genast efter medgivandet.⁶ Gör inte gäldenären detta åvilar bevisbördan för gäldenärens obestånd borgenären.⁷

I samband med att tingsrätten fattar beslut om konkurs förordnas en eller flera förvaltare, 2 kap. 24 § 2 p. Hen är ansvarig för förvaltningen av konkursboet och står under tillsyn av en tillsynsmyndighet, enligt 1 kap. 3 §. Kronofogdemyndigheten är den myndighet som utövar tillsyn över konkurser.⁸

2.3 Verkan av konkurs

Ett beslut om konkurs innebär att gäldenären förlorar rådigheten över den egendom som finns i konkursboet, enligt 3 kap. 1 § konkurslagen. Vilken typ av egendom det rör sig om preciseras i 3 kap. 3 §. Paragrafen stadgar att till ett konkursbo hör den egendom som tillhörde gäldenären när konkursbeslutet meddelades eller som tillfaller denne under konkursen, med undantag för egendom som inte kan utmätas.⁹ Även återvinningsbar egendom hör till boet.

Utöver avskuren rådighet för gäldenären innebär konkursbeslutet att gäldenären inte får driva bokföringspliktig näringsverksamhet, enligt 6 kap. 1 §. Hen har också upplysnings- och närvaroplikt under tiden för konkursen, 6 kap. 2 §. Reglerna är tillämpliga på bolagets ställföreträdare, styrelseledamöter, verkställande direktör och likvidator som avgått eller entledigats senare än ett år före ansökan om konkurs.¹⁰

Fordringar i en konkurs kan delas in i två kategorier, de som riktar sig mot konkursgäldenären, konkursfordringar, och de som riktar sig mot konkursboet. Den senare kategorien benämns massafordringar och ger rätt till betalning innan huvudparten av övriga skulder regleras. Det görs också skillnad på prioriterade och oprioriterade fordringar, beroende på vilken säkerhetsrätt¹¹ som är kopplad till respektive fordran.¹²

Konkursbo är en term med två betydelser. Dels betecknar det den förmögenhetsmassa som har omhändertagits i konkursen, dels är det en

---

⁶ Welamson, Mellqvist, Konkurs, sid. 21.

⁷ Welamson, Mellqvist, Konkurs, sid. 33.

⁸ Welamson, Mellqvist, Konkurs, sid. 21.

⁹ 3 kap. 5 § konkurslagen preciserar egendom som inte ingår i konkursboet. Hit hör exempelvis beneficieegendom.

¹⁰ Welamson, Mellqvist, Konkurs, sid. 57.

¹¹ Hit hör exempelvis panträtt och separationsrätt.

¹² Welamson, Mellqvist, Konkurs, sid. 62. För en mer detaljerad redogörelse för fordringars inbördes rätt i konkursen hänvisas till förmånsrättslagen.

beteckning för det rättssubjekt som skapas och därmed kan företa handlingar och åta sig förbindelser.¹³

2.4 Åtgärder efter ett konkursbeslut

När en förvaltare har fått en konkurs tilldelad sig är hans första uppgift att skaffa sig en överblick över gäldenärens tillgångar och skulder. Detta görs inledningsvis genom en bouppteckning som utmynnar i en bouppteckning. I denna förtecknas tillgångar, skulder med tillhörande säkerhetsrätter och uppskattade värden samt en lista på borgenärer, enligt 7 kap. 13 § konkurslagen.¹⁴ Denna ges sedan in till rätten och gäldenären går ed på att bouppteckningen stämmer, med eventuella tillägg och ändringar, enligt 6 kap. 3-4 §§. En bouppteckning ger en första bild av boets ställning.

Det dokument som i mer detalj beskriver boet och den föregående verksamheten är förvaltarberättelsen, vars innehåll stadgas i 7 kap. 15 §. I denna beskriver förvaltaren mer ingående vad verksamheten består i, när obeståndet kan antas ha uppkommit och vad som har orsakat det. Här ges även hans syn på hur bokföringen har skötts, om det finns händelser som kan föranleda återvinning, vilken tidpunkt befarad kapitalbrist kan antas ha förelegat,¹⁵ om olovlig kapitalanvändning har förekommit och om det finns omständigheter som föranleder associationsrättsligt skadestånd. Syftet med förvaltarberättelsen är delvis att ge borgenärerna en överblick av hur verksamheten har skötts. I många fall är det dock upp till den enskilde borgenären att utreda vidare, om det finns ett intresse av att driva en process mot gäldenären. Vad som dock ligger på konkursförvaltarens bord är att utreda möjligheten till eventuell återvinning. Om återvinning kan göras tillfaller denna boet och i ett senare led borgenärerna.¹⁶

Som nämnts tidigare är förvaltarens uppgift att realisera tillgångarna i boet. Detta ska, enligt 8 kap. 1 §, i normalfallet göras så snart det är möjligt. Försäljningen görs vanligen genom en exekutiv auktion. I vissa fall är det även möjligt att sälja under hand, om detta kan anses mer fördelaktigt.¹⁷

Efter att medel har flutit in i boet delas detta ut till borgenärerna enligt en viss förmånsrättsordning som stadgas i förmånsrättslagen. En ut-

---

¹³ Welamson, Mellqvist, Konkurs, sid. 72.

¹⁴ Welamson, Mellqvist, Konkurs, sid. 135-136.

¹⁵ För tidpunkt för skyldighet enligt 25 kap. 13 § aktiebolagslagen att upprätta kontrollbalansräkning.

¹⁶ Welamson, Mellqvist, Konkurs, sid. 138-139.

¹⁷ Welamson, Mellqvist, Konkurs, sid. 146.

delning kan dock föregås av ett bevakningsförfarande. Detta ska i första hand ske om borgenärer utan förmånsrätt kan antas erhålla utdelning, 9 kap. 1 § konkurslagen.

2.5 Abandonering

Det finns tillfällen då förvaltaren väljer att inte ta om hand viss egendom för senare realisering. Hen kan istället välja att lämna kvar, abandonera, denna. Denna möjlighet regleras inte i konkurslagstiftningen men används flitigt i praktiken.

Begreppet finns inte definierat i konkursrätten, men däremot i sjörätten. Exempel på när abandonering används inom sjörätten är när ett fartyg ligger i en farled eller har sjunkit och behöver bärgas.

Abandonering innebär att förvaltaren avstår egendom som annars skulle ha ingått i konkursboet. Gälldenären kommer då att behålla eller återfå rådighet över egendomen. Ett sådant förfarande kan aktualiseras i syfte att undvika konkurskostnader knutna till egendomen om dessa skulle överstiga vad som kan beräknas inflyta vid en realisering.

Under Insolvensrättsligt Forum diskuterades begreppet och abandoneringsinstitutets användning i praktiken. Håstad framhöll att syftet med 1 kap. 1 § konkurslagen, att gälldenärens samlade tillgångar tas i anspråk vid konkurs, inte innebär att alla tillgångar *ska* tas i anspråk. Formuleringen är snarare ett uttryck för skillnaden mellan ett konkursförfarande och ett utmätningsförfarande, då det senare innebär att endast viss specificerad egendom tas om hand. För att abandonering ska kunna rättfärdigas krävs det att konkursen är ett institut som ska bedrivas i borgenärernas intresse. Som argument för abandoneringens existens och tillämpning kunde följande framhållas. I 7 kap. 8 § konkurslagen stadgas att det i konkursförvaltningen ska tillvaratas borgenärernas gemensamma rätt och bästa. I 10 kap. 1 § läses att konkursen ska avskrivas om rätten finner att boets tillgångar inte räcker till betalning för uppkomna och väntade konkurskostnader och andra skulder som åvilar boet. Även 3 kap. 9 § är en skyddsregel för borgenärerna, då konkursboet kan underlåta att överta gälldenärens talan i en tvist gällande egendom som potentiellt tillhör boet. Om boet underlåter sig detta anses egendomen inte tillhöra boet. Syftet med lagstiftningen är att undvika rättegångskostnader.¹⁸

I debatten medverkade Lars Söderqvist, advokat på Hökerberg & Söderqvists Advokatbyrå i Stockholm. Han ifrågasatte huruvida *tillgång* i 1 kap. 1 § konkurslagen var synonymt med *egendom*. Om egendo-

---

¹⁸ Håstad, Abandonering, Insolvensrättsligt forum 22-23 januari 1997 sid. 58-61.

men är belastad med en skuld som överstiger värdet av egendomen är frågan om egendomen är att betrakta som en tillgång.¹⁹

Torkel Gregow besvarade detta påstående med att han inte hade uppfattat konkursreglerna på detta sätt, att endast egendomar med ett övervärde skulle ingå i konkursboet, utan att all egendom, belastad eller obelastad, skulle tas omhand. Han menade att 8 kap. 6 § konkurslagen om svårsåld egendom ger stöd för detta påstående.²⁰

Håstad belyste problemet att i det här hänseendet står konkurs- och förmånsrättslagens allmänna likhetsprinciper mot den offentliga speciallagstiftningen och att kompetensuppdelningen mellan allmänna domstolar och specialdomstolar i många fall leder till att de konkurs- och förmånsrättsliga principerna väger lätt gentemot offentlighetsrättsliga specialintressen.²¹

---

¹⁹ Söderqvist, Abandonering, *Insolvensrättsligt forum* 22-23 januari 1997, sid. 94-96.

²⁰ Gregow, Abandonering, *Insolvensrättsligt forum* 22-23 januari 1997, sid. 96-97.

²¹ Håstad, Abandonering, *Insolvensrättsligt forum* 22-23 januari 1997, sid. 98.

3 Introduktion till miljöretten

3.1 Miljöbalkens syften

Miljöskyddsreglernas grundläggande målsättning är att skydda miljön mot skador genom förebyggande åtgärder, bevara miljön och naturresurser samt återställa och förbättra skadad miljö, enligt 1 kap. 2 § miljöbalken.²²

Det övergripande målet för miljöbalken är att främja en hållbar utveckling för nuvarande och kommande generationer, enligt 1 kap. 1 § miljöbalken. Utgångspunkten är att miljön har ett skyddsvärde och att människan är skyldig att förvalta den väl. Detta innebär att den som driver en verksamhet eller vidtar en åtgärd som kan förorsaka skada eller olägenhet också är skyldig att säkerställa att människan och miljön skyddas mot dessa störningar.²³

3.2 De allmänna hänsynsreglerna

För att förhindra skador på miljö och människor och för att upprätthålla en kontrollerad miljöanvändning återfinns i miljöbalken både preventiva och reparativa krav för de som avser att bedriva verksamheter med miljöpåverkan.

De allmänna hänsynsreglerna återfinns i 2 kap. miljöbalken. Dessa regler är centrala för miljöretten då de anger de grundläggande materiella miljökraven för alla verksamheter och åtgärder som inte är av försumbar natur.²⁴

Hänsynsreglerna är allmänt hållna och utformade på ett sätt som gör dem tillämpliga på ett stort område. Vid införande av reglerna understök regeringen att hänsynsreglerna skulle tillämpas på all verksamhet och alla åtgärder om det fanns en risk att dessa orsakade skada eller olägenhet för människor eller miljön. Reglerna har ett övergripande tillämpningsområde och omfattar all verksamhet och alla åtgärder som faller under miljöbalkens tillämpningsområde.²⁵ Det är endast åtgärder av försumbar betydelse som är undantagna enligt 2 kap. 2 § 2 p.

---

²² Mahmoudi, Rubenson, Miljörettens grunder. Svenska och europeiska regler i ett internationellt perspektiv, sid 59.

²³ Mahmoudi, Rubenson, Miljörettens grunder. Svenska och europeiska regler i ett internationellt perspektiv, sid 62.

²⁴ Michanek, Zetterberg, Den svenska miljöretten, sid. 113. Ebbesson, Miljörett, sid. 67.

²⁵ Prop. 1997/98:45 del 1 sida 206-207.

Hänsynsreglerna innehåller krav på förebyggande, preventiva och reparativa åtgärder. Enligt 2 kap. 2 § är den som ansvarar för verksamheten eller åtgärden skyldig att besitta den kunskap som krävs för att motverka skada eller olägenhet för människors hälsa och miljön. Denne är också skyldig att vidta försiktighetsåtgärder för att förhindra att verksamheten orsakar skada eller olägenhet samt använda bästa möjliga teknik enligt 2 kap. 3 §. Denna regel visar det generella kravet på försiktighetsmått och är ett uttryck för försiktighetsprincipen.²⁶ Verksamhetsutövaren är även skyldig att undvika produkter som kan vara skadliga för miljön, om de kan ersättas med produkter som är mindre farliga, enligt 2 kap. 4 §, samt att hushålla med råvaror och energi, enligt 2 kap. 5 §. Platsen för verksamheten eller åtgärden ska också vara sådan att ändamålet med verksamheten kan uppfyllas med minsta intrång eller olägenhet för människors hälsa eller miljön enligt kapitlets 6 §.

Hänsynsreglerna lägger dessutom ett reparativt ansvar på verksamhetsutövaren. Grundregeln om det reparativa ansvaret återfinns bland de allmänna hänsynsreglerna i 2 kap. 8 § miljöbalken. Den innebär att den fysiska eller juridiska person som har orsakat en skada eller olägenhet för miljön ansvarar för avhjälpandet tills dess att skadan eller olägenheten har upphört. Det reparativa ansvaret är en del av principen om att förorenaren ska betala, som även är en internationellt vedertagen princip.²⁷ Regeringen framförde att det är av allmän betydelse för miljöarbetet att den som har orsakat en miljöskada också ansvarar för att denna avhjälpas. Denna skyldighet ska i princip kvarstå fram tills att olägenheten är avhjälpd, oavsett om verksamheten läggs ned eller överläts.²⁸ Efterbehandlingsskyldigheten har således ingen preskriptionstid och därmed kan ansvaret att genomföra en efterbehandling kvarstå i i princip obegränsad tid. Det är dock inte alltid nödvändigt att verksamhetsutövaren själv utför efterbehandlingsåtgärderna, det är i många fall tillräckligt att denne bekostar saneringsarbetet.²⁹

Övriga regler om det reparativa ansvaret återfinns i huvudsak i 10 kap. miljöbalken.³⁰ Dessa regler kommer att redogöras för längre fram i framställningen.

---

²⁶ Michanek, Zetterberg, Den svenska miljöretten, sid. 114.

²⁷ Naturvårdverket (2003), Rapport 5242 Miljöbalkens regler om skyldigheter och ansvar för förorenade områden, sid. 7.

²⁸ Prop. 1997/98:45, sid. 235.

²⁹ Mahmoudi, Rubenson, Miljörettens grunder. Svenska och europeiska regler i ett internationellt perspektiv, sid 77.

³⁰ År 2007 utvidgades detta kapitel i syfte att införa EU:s miljöansvarsdirektiv till svensk rätt.

3.3 Miljöfarlig verksamhet

Definitionen för miljöfarlig verksamhet återfinns i 9 kap. 1 § miljöbalken. Här stadgas att

”Med miljöfarlig verksamhet avses

1. utsläpp av avloppsvatten, fasta ämnen eller gas från mark, byggnader eller anläggningar i mark, vattenområden eller grundvatten,
2. användning av mark, byggnader eller anläggningar på ett sätt som kan medföra olägenhet för människors hälsa eller miljön genom annat utsläpp än som avses i 1 eller genom förorening av mark, luft, vattenområden eller grundvatten, eller
3. användning av mark, byggnader eller anläggningar på ett sätt som kan medföra olägenhet för omgivningen genom buller, skakningar, ljus, joniserande eller icke-joniserande strålning eller annat liknande.”

Bestämmelsen är inriktad på användande av fasta störningskällor, såsom mark, byggnader eller anläggningar, som ger upphov till utsläpp till mark, luft eller vatten eller annan olägenhet för människors hälsa eller miljön.³¹ Det är en vid definition som omfattar verksamheter som exempelvis industri- och gruvanläggningar, reningsverk, skogs- och jordbruk, bensinstationer, avfallsdeponier, täktverksamhet och laboratorium. Även andra, mindre verksamheter, omfattas av bestämmelsen. Det avgörande är att verksamheten innebär en användning av mark, byggnad eller anläggning och att denna användning medför eller riskerar att medföra en skada på omgivningen.³²

För att reglerna ska vara tillämpliga krävs det, enligt övergångsbestämmelsen 8 § lagen om införande av miljöbalken, att verksamheten har bedrivits efter 30 juni 1969, det vill säga då den tidigare miljölagen infördes. Har verksamheten bedrivits efter detta datum finns ingen egentlig begränsning i ansvaret bakåt i tiden.³³

3.4 Efterbehandling

Har en miljöskada uppkommit uppstår ett ansvar för att efterbehandla det förorenade området eller, i förvaringsfall, bortforsla materialet. Detta ansvar regleras i 10 kap miljöbalken. Kapitlet innehåller regler för verksamheter som orsakar miljöskador och i 2-3 §§ stadgas att ansvaret bärs av verksamhetsutövaren i första hand och fastighetsägaren

---

³¹ Prop. 1997/98:45 del 2 sid. 108.

³² Ebbesson, Miljörätt, sid 134.

³³ Naturvårdverket (2003), Rapport 5242 Miljöbalkens regler om skyldigheter och ansvar för förorenade områden, sid 19.

i andra hand. Den som anses ansvarig ska, enligt 3 §, utföra eller bekosta avhjälpandet.

Skyldigheten att åtgärda skadan omfattas inte av preskriptionen, men har den förorenande verksamheten upphört före 1969 kan inget ansvar utkrävas från den tidigare verksamhetsutövaren.³⁴

I konkursfallen skiljer sig ansvaret för efterbehandling beroende på vilken verksamhet som tidigare har bedrivits eller vilka åtgärder som har företagits, samt hur förvaltaren väljer att agera när konkursen är ett faktum. Detta kommer att utvecklas längre fram i framställningen.

---

³⁴ Naturvårdverket (2003), Rapport 5242 Miljöbalkens regler om skyldigheter och ansvar för förorenade områden, sid 25.

4 Ansvar för miljöskador

4.1 Miljöfarlig verksamhet

För att utreda vem som ansvarar för miljöskador krävs det först att en utreder vilka verksamheter och åtgärder som kan leda till ansvar och vilka som är ansvariga för den verksamhet som bedrivs.

Definitionen av miljöfarlig verksamhet har beskrivits kortfattat i det inledande kapitlet om miljö rätt. Som nämnts i föregående kapitel återfinns definitionen i 9 kap. 1 § miljöbalken, vilken förklarar att både utsläpp och användning av fasta störningskällor på ett sätt som medför olägenhet omfattas av definitionen. Trots att den affärsrättsliga delen av verksamheten har upphört kan verksamheten anses vara miljöfarlig om den fortsätter att bidra till föroreningar genom exempelvis läckage eller om förvaring fortfarande sker på fastigheten.³⁵

Punkt 1 avser alla typer av utsläppsförfaranden, det vill säga både genom ledningar och då ämnet transporteras bort och släpps ut på annan plats. Paragrafens andra punkt stadgar att användning av mark, byggnader eller anläggningar på ett sätt som kan medföra olägenhet för människors hälsa eller miljön genom annat utsläpp än det som avses i första punkten eller genom förorening av mark, luft, vattenområde eller grundvatten faller in under begreppet miljöfarlig verksamhet. Oavsett om användningen av fastigheten eller anläggningen grundas på äganderätt, nyttjanderätt eller står helt utan rättslig titel faller den under paragrafens tillämpningsområde. Det finns inte heller ett krav på aktiv verksamhet, utan även exempelvis förvaring och deponier faller in under verksamhetsbegreppet. Den tredje punkten utvidgar paragrafens tillämpningsområde ytterligare genom att inkludera andra typer av störningar såsom buller, ljus och strålning.³⁶

I 9 kap. 3 § miljöbalken definieras olägenhet för människors hälsa. Olägenheten ska enligt medicinsk eller hygienisk bedömning påverka hälsan menligt och inte vara av tillfällig eller ringa karaktär.

För att en verksamhet ska falla in under begreppet miljöfarlig verksamhet krävs inte att utsläpp eller påverkan faktiskt förekommer, det är tillräckligt att det finns en risk för påverkan, enligt andra och tredje punkten.

---

³⁵ Mahmoudi, Rubenson, Miljörettens grunder. Svenska och europeiska regler i ett internationellt perspektiv, sid 111-112.

³⁶ Prop. 1997/98:45 del 2 sid. 108.

4.2 Förvaring och förorening

4.2.1 Skillnaden mellan förvaring och förorening

Inom miljöretten görs skillnad på ”förvaringsfall” och ”föroreningsfall”. Det senare måste konstateras för att ansvar ska kunna utkrävas. Det kan handla om exempelvis utsläpp från fastigheter, förvaringskärl eller fabriker.³⁷ Naturvårdsverket definierar förorenat område som ”ett område, en deponi, mark, grundvatten eller sediment som är så förorenat att halterna påtagligt överskrider lokal/regional bakgrundshalt.”³⁸

Vid ”förvaringsfall” krävs endast en risk för att de skadliga ämnen kan komma att spridas. I vissa fall kan både förvaring och förorening vara aktuellt, till exempel då behållare med skadligt innehåll har grävts ned och sedan börjat läcka.³⁹ Förvaring av miljöfarliga ämnen och avfall är tillräcklig för att verksamheten ska klassas som miljöfarlig.⁴⁰

Deponering av avfall anses vara miljöfarlig verksamhet och omfattas av reglerna för sådan verksamhet. För äldre deponier, det vill säga de som har avslutats på 1960-talet eller tidigare, svarar oftast kommunerna för miljöskyddet. I annat fall är det verksamhetsutövaren eller tidigare verksamhetsutövare som ansvarar.⁴¹

I praxis har skillnaden mellan förvaring och förorening belysts i Exide Technologies-fallet från 2010.

4.2.2 MÖD 2010:10 Exide Technologies

Frågan i målet var om utfyllnads- och avfallsmassor på ett område skulle anses vara pågående miljöfarlig verksamhet i form av förvaring och därmed inte falla in under tillämpningsområdet i 10 kap. miljöbalken. Mark- och Byggnämnden i Ale kommun hade förelagt Exide Technologies AB (tidigare Tudor AB) att utföra en miljöteknisk undersökning, och inkomma med en plan för genomförandet av de förelagda markundersökningarna. Berört område hade använts för upplag av avfall under perioden 1950-1970. Marken övertäcktes sedan innan bo-

---

³⁷ Michanek, Zetterberg, Den svenska miljöretten, sid 271-272.

³⁸ Naturvårdsverket (1999), Rapport 4918 Metodik för inventering av förorenade områden, sid. 16.

³⁹ Michanek, Zetterberg, Den svenska miljöretten, sid 271-272.

⁴⁰ Ebbesson, Miljörätt, sid 135.

⁴¹ Mahmoudi, Rubenson, Miljörättens grunder. Svenska och europeiska regler i ett internationellt perspektiv, sid 191-192.

laget förvärvade området. Exide Technologies överklagade beslutet och Länsstyrelsen upphävde detsamma med motiveringen att de i fallet aktuella markområdena var att anse som deponier och att kommunen därmed inte hade rätt att förelägga om markundersökningar med stöd av 10 kap. miljöbalken.

Miljö- och byggnämnden anförde att om det varit fråga om en deponi hade det inte varit möjligt att uppföra någon byggnation på området och att det vid tillfället fanns ett reningsverk på fastigheten.⁴² Bolagets tolkning av rättsreglerna i 9 kap. miljöbalken skulle ha inneburit att all användning av förorenad mark var att betrakta som förvaringsfall. Detta stred mot lagens syften. Nämnden beskrev det som ”uppenbart oskäligt” att en fastighetsägare skulle bli ansvarig för de föroreningar som en verksamhetsutövare bidragit till, särskilt i en situation då verksamhetsutövaren fortfarande är verksam i någon geografisk omfattning.⁴³

Exide Technologies framförde att krav på att undersöka områden där förvaringsverksamhet pågår inte kan ställas med stöd av 10 kap. miljöbalken. Principen om att förorenaren betalar är tillämplig även i förvaringsfall, men att själva förvaringen inte är att anse som förorening som omfattas av principen. Principen är endast tillämplig när en förorening väl har skett.⁴⁴

Mark- och miljödomstolen förklarade att med förvaringsfall har i praxis avsetts material som är väl avgränsat från övrigt område, exempelvis genom att vara inneslutet i tunnor, brunnar eller cisterner eller i väl avgränsade högar. Förvaringsfall har fallit under definitionen pågående miljöfarlig verksamhet. Den som har haft rådighet över materialet, i normalfallet fastighetsägaren, har ansetts vara verksamhetsutövare och således ansvarig för materialet. Det går inte att göra en uppdelning mellan förvaringsfall och pågående miljöfarlig verksamhet respektive föroreningsfall och som innebär att utfyllnad av områden skulle betraktas som förvaringsfall för vilka inte 10 kap. miljöbalken skulle vara tillämpliga. Istället ska mark innehållande avfall anses vara ett förorenat område som omfattas av bestämmelserna i 10 kap. miljöbalken.

I aktuellt fall var avfallet från verksamheten uppblandat i andra massor och inte tydligt avgränsat på det sätt som tidigare nämnts. En fast förorening av marken fanns och denna kunde leda till olägenheter för människor eller miljön. Av denna anledning var 10 kap. miljöbalken tillämplig. Om avfallet påfördes fastigheten i syfte att kvittbli annat

---

⁴² Vänersborgs tingsrätts, miljödomstolen, dom 2008-07-01 i mål M 1980-07.

⁴³ Mark- och miljööverdomstolen, 2010-03-31, M 6329-08.

⁴⁴ Vänersborgs tingsrätts, miljödomstolen, dom 2008-07-01 i mål M 1980-07.

avfall, fylla ut marken eller de båda gjorde ingen skillnad för bedömningen.⁴⁵

4.3 Verksamhetsutövare

4.3.1 Definitionen av verksamhetsutövare

Vad som inte definieras i miljöbalken är vem som ska anses vara verksamhetsutövare. Inte heller balkens eller den föregående miljöskyddslagens förarbeten ger ett klart svar på frågan. Begreppet har i huvudsak utvecklats i praxis.⁴⁶ Detta kommer att redovisas för nedan.

Det är av yttersta vikt att verksamhetsutövaren kan identifieras, då det är denne som är ansvarig för att söka tillstånd enligt 9 kap. miljöbalken, vidta skyddsåtgärder enligt 2 kap. 3 § samt efterbehandla förorenad mark enligt 10 kap.⁴⁷ I miljöbalksutredningen föreslogs att en fysisk eller juridisk person som ”utövar eller har utövat ett personligt eller ekonomiskt väsentligt inflytande över den verksamhet som kan ha orsakat föroreningen” skulle anses vara den som bedriver eller har bedrivit den miljöfarliga verksamheten.⁴⁸ Koncessionsnämnden har i flera fall gjort bedömningen att det är den som har den faktiska och rättsliga möjligheten att vidta en åtgärd som ska anses vara verksamhetsutövare.⁴⁹ Darpö menar att det är den som har makt och möjlighet att kontrollera verksamheten som ska anses vara verksamhetsutövare.⁵⁰

Eventuellt kan en söka vägledning i den så kallade Sevesolagens⁵¹ 2 §. Här definieras verksamhetsutövare som ”varje fysisk eller juridisk person som driver eller innehar en verksamhet eller anläggning eller som på annat sätt har rätt att fatta avgörande ekonomiska beslut om verksamhetens eller anläggningens tekniska drift.” Här understryks att utöver den som faktiskt bedriver verksamheten är också den som är

---

⁴⁵ Mark- och miljööverdomstolen, 2010-03-31, M 6329-08.

⁴⁶ Naturvårdverket (2003), Rapport 5242 Miljöbalkens regler om skyldigheter och ansvar för förorenade områden, sid 25.

⁴⁷ Ebbesson, Miljörätt, sid 134.

⁴⁸ SOU 1996:103, sid. 138.

⁴⁹ Bjällås, Rahmn, Miljöskyddslagen: handbok i miljörätt, sid. 178.

⁵⁰ Michanek, Zetterberg, Den svenska miljörätten, sid 252.

⁵¹ Lagen (1999:381) om åtgärder för att förebygga och begränsa följderna av allvarliga kemikalieolyckor.

överordnat ansvarig för verksamheten att betrakta som verksamhetsutövare.⁵²

4.3.2 Verksamhetsutövare i praxis

4.3.2.1 MÖD 2005:64 SITA

I detta fall hade SITA Sverige AB ansvarat för en återvinningsstation genom att iordningställa platsen, ansvara för underhåll och att erforderliga lov och tillstånd fanns. SITA tillhandahöll denna tjänst på uppdrag av materialbolagens intresseorganisation Förpackningsinsamlingen. Nacka kommun emottog klagomål avseende nedskräpning och buller från återvinningsstationen vilket föranledde tillsyn. Miljöförvaltningen påförde SITA en tillsynsavgift såsom verksamhetsutövare. Beslutet överklagades av SITA.

Naturvårdsverket yttrade att det var uppdragsgivaren som skulle anses vara verksamhetsutövare. Verket menade att ett offentlighetsrättsligt ansvar inte borde vara beroende av hur en verksamhetsutövare väljer att organisera sin verksamhet, exempelvis genom att köpa in en tjänst.

Mark- och Miljööverdomstolen slog inledningsvis fast att den sortering och mellanlagring av avfall som skedde på platsen var att betrakta som miljöfarlig verksamhet, enligt 9 kap. 1 § miljöbalken. På frågan om vem som var att anse som verksamhetsutövare hänvisade domstolen till miljöbalkskommentaren som uttrycker att detta är en fråga som ska lösas i praxis. Domstolen förklarade sedan att den som har faktiskt och rättslig möjlighet att vidta en åtgärd har i praxis betraktats som verksamhetsutövare. Eventuella civilrättsliga avtal parterna emellan ska bortses från. Domstolen hänvisade även till Sevesolagen, som nämnts ovan.⁵³ Domstolen framförde att en bedömning i det enskilda fallet är viktig och av betydelse för bedömningen var att SITA hade ställt i ordning återvinningsstationen och var ansvarig för dess underhåll. SITA var också skyldig att säkerställa att erforderliga lov och tillstånd fanns. Av denna anledning gjorde domstolen bedömningen att SITA intog en sådan ställning att bolaget hade både den rättsliga och faktiska möjligheten att vidta åtgärder mot olägenheter och störningar och därmed var att betrakta som verksamhetsutövare.

4.3.2.2 MÖD 2013:28 Proton Industries

Proton Finishing Ekensjönäs AB var ett helägt dotterbolag till Proton Industries AB. Dotterbolagets verksamhet bestod i legoytbehandling av stål, galvaniserat material och aluminium genom bland annat elek-

---

⁵² Bengtsson, Bjällås, Rubenson, Strömberg, Miljöbalken: en kommentar, kommentar till 9 kap. 1 § miljöbalken.

⁵³ Som nämnts under avsnitt 4.2.1

trodopplackering, och pulverlackering. Processavloppsvattnet som uppkom genom verksamheten renades och leddes ut till en damm belägen på en av bolagets fastigheter. Från dammen hade vattnet sedan letts genom en ytligt belägen ledning och spritts ut i ett skogsområde. I samband med Proton Finishings nedläggning inkom bolaget till Länsstyrelsen med en granskningshandling som visade förhöjda halter av bland annat nickel och zink, dock begränsat till den damm dit processavloppsvattnet leddes.

Verksamheten i dotterbolaget bedrevs med egen anställd personal, i egna förhyrda lokaler, med egen utrustning och på en ort där ingen annan verksamhet inom Proton Industries-koncernen bedrevs. Bolaget likviderades 2008. Innan dess hade Proton Industries lämnat koncernbidrag på drygt 43 miljoner kronor till Proton Finishing under perioden 2002-2007 då bolaget gick med förlust innan det till slut likviderades.

Länsstyrelsen ålade Proton Industries att utföra saneringsåtgärder i den förorenade dammen och anförde att Proton Industries har haft en sådan ställning att bolaget har haft rättslig och faktiskt möjlighet att vidta åtgärder mot störningar och olägenheter. Av denna anledning skulle moderbolaget vara att anse som verksamhetsutövare.

Mark- och miljööverdomstolen konstaterade att det i miljörätten inte finns någon generell bestämmelse som reglerar ansvarsgenombrott som gör aktieägare ansvariga för bolagets förpliktelser trots att ingen rättslig reglering har överträtts.

På frågan om hur begreppet verksamhetsutövare ska tolkas svarade domstolen att förhållandet i det enskilda fallet är avgörande och att det hade lämnats till rättstillämpningen att avgöra vem som är att anse som verksamhetsutövare. Domstolen hänvisade till Miljöansvarsutredningen som ansåg att det var den fysiska eller juridiska person som rättsligt och faktiskt utövar eller har utövat kontroll över verksamheten. Ett ägarinflytande i sig är inte tillräckligt, men om verksamhetens drift i ett dotterbolag är helt beroende av moderbolagets finansiering kan detta innebära en sådan kontrollmakt. Det krävs då att moderbolaget har haft ett så stort inflytande att det kan anses ha rättslig och faktisk möjlighet att ingripa i dotterbolagets verksamhet.

Moderbolaget hade i detta fall möjliggjort verksamhet i dotterbolaget under en period om fem år genom sina koncernbidrag. Genom sin starka ställning som ensam aktieägare och koncernbidragsgivare hade moderbolaget haft rättslig och faktisk möjlighet att påverka dotterbolagets verksamhet. Av denna anledning var Proton Industries att anse som verksamhetsutövare vid sidan om Proton Finishing.

5 Answarets innebörd

5.1 Inledning

I 10 kap miljöbalken återfinns de offentlighetsrättsliga reglerna om ansvaret för förorenade områden. Ansvaret är uppdelat på två grupper, verksamhetsutövaren och fastighetsägaren. I första hand ska verksamhetsutövaren ansvara för de skador som har uppkommit genom att denne har bedrivit en verksamhet eller vidtagit en åtgärd, enligt 10 kap. 2 § miljöbalken.⁵⁴

5.2 Reparativa åtgärder

Inledningsparagrafen i 10 kap definierar de miljöskador som omfattas av kapitlet, förorening och allvarlig miljöskada. Dessa definitioner avgränsar också kapitlets tillämpningsområde.⁵⁵

Föroreningskada, enligt 1 st., innebär att en miljöskada har uppkommit genom en förorening av ett mark- eller vattenområde, grundvatten, byggnad eller anläggning och att denna kan medföra skada eller olägenhet för människors hälsa eller miljön. För att utreda vad förorening avser kan ledning sökas i förarbetena till den tidigare lydelsen av paragrafen. I lagmotiven gavs som exempel metaller, lösningsmedel, olja, bensin eller andra icke naturliga ämnen.⁵⁶

I andra stycket definieras allvarlig miljöskada. Här avses miljöskada som är så allvarlig att den genom förorening av mark utgör en betydande risk för människors hälsa, att den har betydande negativ effekt på kvaliteten på vattenmiljön eller att den skadar eller försvårar bevarandet av en djur- eller växtart eller livsmiljön för en sådan art.

I sista stycket förklaras att avhjälpande kan ske genom utredning, efterbehandling och andra åtgärder. Utredningen kan innebära att verksamhetsutövaren åläggs att undersöka i vilken omfattning området är förorenat eller skadat, exempelvis genom provtagningar, borringar eller utgrävningar. Detta ansvar gäller endast för områden som *är* ska-

---

⁵⁴ Naturvårdverket (2003), Rapport 5242 Miljöbalkens regler om skyldigheter och ansvar för förorenade områden, sid 7-8.

⁵⁵ Bengtsson, Bjällås, Rubenson, Strömberg, Miljöbalken: en kommentar, kommentar till 10 kap. 1 § miljöbalken.

⁵⁶ Prop. 1997/98:48 s. 118.

dade och det går därmed inte att få till stånd ett föreläggande enligt 10 kap. om undersökning *huruvida* ett område är förorenat eller ej.⁵⁷

Ansvar för avhjälpande kan riktas mot två olika grupper, verksamhetsutövaren eller fastighetsägaren. Verksamhetsutövaren har det primära ansvaret, vilket stadgas i 10 kap. 2 §. Går det inte att utkräva ansvar från verksamhetsutövaren kan detta ansvar istället riktas mot fastighetsägaren, enligt 10 kap. 3 §. Var och en som har förvärvat fastigheten kan bli ansvarig om hen, vid förvärvet, kände till föroreningen eller borde ha upptäckt den. Enligt övergångsbestämmelserna i 15 § lagen om införande av miljöbalken gäller att fastigheten ska ha förvärvats efter 31 december 1998 för att reglerna ska vara tillämpliga på fastighetsägaren.

I 2 § stadgas att både tidigare och nuvarande verksamhetsutövare kan bli ansvariga. Detta försvårar för bolag att överlåta en del av verksamheten för att undvika ansvar. Ett problem som nämns i lagkommentaren är dock då ett bolag överlåter den förorenande verksamheten till ett underkapitaliserat bolag utan att själv ha bedrivit någon verksamhet.⁵⁸ Detta löses genom att i första hand söka den verksamhetsutövare som har ansvar för den pågående verksamheten men om denne inte klarar av åtagandet kan även tidigare verksamhetsutövare anses ansvariga om dessa har haft del i föroreningen. Tillsynsmyndigheterna har dock möjlighet att söka verksamhetsutövarna i den ordningsföljd de finner lämpligast och behöver inte göra det i kronologisk ordning. Tillsynsmyndigheterna har också möjlighet att söka både nuvarande och tidigare verksamhetsutövare och på det sättet utkräva solidariskt ansvar.⁵⁹

Begreppet verksamhet ska tolkas brett och innefattar inte endast den skadegörande åtgärden. Enligt Koncessionsnämndens praxis beskriver uttrycket aktiviteten i sin helhet, inte endast enskilda åtgärder.⁶⁰ Det är den industriella verksamheten som helhet som ska betraktas, inte endast exempelvis ett enskilt utsläpp eller deponering.⁶¹

Det krävs inte endast aktiv verksamhet, även förvaring kan omfattas av verksamhetsbegreppet. Finns det en risk att förvaringen, genom

---

⁵⁷ Bengtsson, Bjällås, Rubenson, Strömberg, Miljöbalken: en kommentar, kommentar till 10 kap. 1 § miljöbalken.

⁵⁸ Bengtsson, Bjällås, Rubenson, Strömberg, Miljöbalken: en kommentar, kommentar till 10 kap. 2 § miljöbalken.

⁵⁹ Naturvårdverket (2003), Rapport 5242 Miljöbalkens regler om skyldigheter och ansvar för förorenade områden, sid 25.

⁶⁰ KN B 94/97.

⁶¹ Naturvårdverket (2003), Rapport 5242 Miljöbalkens regler om skyldigheter och ansvar för förorenade områden, sid. 25.

exempelvis utsläpp, kan leda till miljöskador kan krav på förebyggande åtgärder enligt 2 kap. 3 § miljöbalken uppställas. Har förvaringen däremot lett till miljöpåverkan kan krav på avhjälpande riktas mot verksamhetsutövaren.⁶²

Det offentlighetsrättsliga ansvaret för miljöskador innebär ett ansvar för att åtgärda de skador som har uppkommit. Det kan innefatta både undersökningar och efterbehandling av området. Enligt 2 kap. 8 § miljöbalken är det den som bedriver eller har bedrivit en verksamhet eller den som har vidtagit en åtgärd som är ansvarig fram tills dess att olägenheten har upphört. Ansvaret kvarstår även efter det att den förorenande verksamheten har upphört.⁶³

Kan inte verksamhetsutövarna utföra eller bekosta åtgärderna har tillsynsmyndigheterna möjlighet att vända sig till nuvarande eller tidigare fastighetsägare om någon av dem vid förvärvet kände till eller borde ha känt till föroreningarna. I dessa fall kan även fastighetsägarna bli ansvariga för undersökningar och efterbehandling av platsen. Gäller förvärvet en privatbostad blir fastighetsägaren dock endast ansvarig för föroreningar hen vid förvärvet kände till.⁶⁴

5.3 Skälighetsbedömningen

Avhjälpandets omfattning regleras i 10 kap. 4 § miljöbalken där det stadgas att den som är ansvarig för att avhjälpa en föroreningsskada i skälig omfattning ska bekosta eller utföra åtgärden. Hänsyn ska tas till hur lång tid som har förflutit sedan föroreningen ägde rum, vilken skyldighet den ansvariga hade att förhindra skadeverkningar och övriga omständigheter. Ansvaret ska även begränsas om verksamhetsutövaren kan visa att denne endast bidragit till föroreningen i begränsad omfattning.

Paragrafen uttrycker inte var bevisbördan ligger, men denna bör ligga på den ansvarige, enligt lagkommentaren. Bedömningen ska vara objektiv, men inte inriktad på den ansvariges egna ekonomiska förhållanden. Nyttan av åtgärderna ska vägas mot kostnaderna av de samma.⁶⁵ I MÖD 2010:18 kom Mark- och Miljödomstolen fram till att skälighetsavvägningen ska ske i två steg. Det första innebar att avgöra

---

⁶² Bengtsson, Bjällås, Rubenson, Strömberg, Miljöbalken: en kommentar, kommentar till 10 kap. 2 § miljöbalken.

⁶³ Naturvårdverket (2003), Rapport 5242 Miljöbalkens regler om skyldigheter och ansvar för förorenade områden, sid 25.

⁶⁴ Mahmoudi, Said & Rubenson, Stefan, Miljörättens grunder. Svenska och europeiska regler i ett internationellt perspektiv, sid 231-232.

⁶⁵ Bengtsson, Bjällås, Rubenson, Strömberg, Miljöbalken: en kommentar, kommentar till 10 kap. 4 § miljöbalken.

vilka efterbehandlingsåtgärder som var miljömässigt motiverade och vilken kostnad dessa skulle innebära. Efter detta skulle en bedömning av ansvarets omfattning enligt andra stycket göras, det vill säga ta hänsyn till tidsaspekten, skyldigheten att förhindra samt omständigheterna i övrigt. I målet hade bolaget bedrivit verksamhet och, i samband med detta, förorenat fastigheten från 1920-talet och fram till år 1983. Mark- och miljööverdomstolen fann att fastigheten var förorenad på ett sätt som föll under 10 kap. 1 § och att bolaget var att anse som verksamhetsutövare enligt 10 kap. 2 §. De åtgärder som följde av föreläggandet ansågs också vara skäligen enligt 4 § 1 st. Därefter gick domstolen över till att pröva förutsättningarna för ansvar enligt paragrafens andra stycke. För tiden innan 1969 jämkade domstolen ansvaret.

Är verksamhetsutövarna flera kan samtliga eller vem som helst åläggas ansvar utan en speciell ordning. Enligt 10 kap. 6 § kan ansvaret vara solidariskt och innebär en förenkling för det allmänna att få till stånd sina krav. Fördelningen mellan parterna blir ofta en fråga verksamhetsutövarna emellan, med en eventuell regresstalan som resultat. Detta kan i slutändan leda till att endast en av de ansvariga får stå för hela kostnaden.⁶⁶

---

⁶⁶ Bengtsson, Bjällås, Rubenson, Strömberg, Miljöbalken: en kommentar, kommentar till 10 kap. 4 § miljöbalken.

6 Konkursboets miljöansvar

6.1 Inledning

Finns det i bolaget pågående drift vid tiden för konkursen kan en konkursförvaltare välja att fortsätta driften eller lägga ned densamma. Beroende på vilket beslut hen tar kan resultatet i miljörättsituationer variera, då boet, vid fortsatt drift, kan dra på sig ett massaansvar, med bättre förmånsrätt än de fordringar som fanns vid tidpunkten för konkursen. Detta förklaras nedan.

6.2 Betalningsordning

Betalningen i konkurser sker utifrån en viss ordning. I första hand betalas konkurskostnader, exempelvis förvaltarens arvode, arvode till rådgivare eller sakkunnigt biträde samt kostnader för kungörelser, skriftliga kallelser och underrättelser till borgenärer, enligt 14 kap. 1 § 1 st. konkurslagen. Denna uppräkningsordning är uttömmande.⁶⁷ Konkurskostnaderna ska betalas ur boets medel så långt dessa förslår. Enligt 14 kap. 2 § ska konkurskostnader betalas ur boet framför massafordringar. Med massafordringar avses skulder som konkursboet ådrar sig. Dessa fordringar har i sin tur företräde framför konkursfordringar.⁶⁸ Dessa fordringar utgörs av skulder som gäldenären har ådragit sig före konkursen.⁶⁹

6.3 Ansvar för gäldenärens förpliktelser

Huvudregeln är att ett konkursbo inte ansvarar för gäldenärens förpliktelser. Det görs ingen skillnad på om det rör sig om skadegörande handlingar från gäldenärens sida före konkursen, avtal som inte har fullbordats sakrättsligt, offentligrättsliga krav eller andra typer av förpliktelser. Att boet inte ansvarar för dessa förpliktelser innebär att fordringarna i samtliga fall är att betrakta som konkursfordringar som boet inte behöver eller får tillgodose.

Väljer förvaltaren att fortsätta verksamheten kan boet träda in som part i avtalsförhållandet. Gör boet detta blir massaansvaret normalt sätt inte retroaktivt och täcker därför inte förpliktelser som gäldenären

---

⁶⁷ Palmér, Eugène & Savin, Peter, Konkurslagen: en kommentar, kommentar till 14 kap. 1 § konkurslagen. NJA 2006 s. 662.

⁶⁸ Welamson, Mellqvist, Konkurs, sid. 156.

⁶⁹ Welamson, Mellqvist, Konkurs sid. 62-63.

har försummat före konkursen. Massaansvaret avser således endast förpliktelser hänförliga till konkurstiden.⁷⁰

6.4 Ansvar för miljöskulder

Skulle principen om att konkursboet inte ansvarar för gäldenärens förpliktelser även gälla för miljöfarlig verksamhet hade detta inneburit att konkursboet endast ansvarar för avfall, föroreningar och skador som det självt har orsakat genom den fortsatta driften av gäldenärens verksamhet. De fordringar som grundar sig på gäldenärens tidigare verksamhet eller underlåtenhet hade däremot blivit konkurskostnader.

Utgår en istället från miljörätten skiljer synen sig. Utifrån praxis på detta område anses ett konkursbo bedriva pågående miljöfarlig verksamhet redan genom att ha avfall i exempelvis tunnor hos sig, det vill säga vid förvaring. I detta fall har det ingen betydelse huruvida konkursboet fortsätter att bedriva konkursgäldenärens verksamhet eller ej.⁷¹

Jan Darpö förtydligade ovanstående genom att förklara att en förutsättning för att konkursboet ska anses ha använt marken och därmed bli miljörättsligt ansvarigt är att boet har haft rådighet över avfallet. I dessa fall har praxis varit entydig och dömt ut ansvar.⁷²

Mikael Möller framförde på Insolvensrättsligt forum att de grundläggande miljörättsliga principerna om vem som ska anses miljörättsligt ansvarig passar tämligen illa på konkursbon. Principen är att i första hand förorenaren ska betala och i andra hand den som kan påverka förorenaren preventivt så att föroreningarna kan förebyggas. Möjligheten att påverka finns dock inte för konkursbon. Inte heller den större andelen borgenärer, som i slutändan får stå förlusten, har möjlighet att företa en prövning av huruvida miljöskulder finns och i vilken storleksgrad.⁷³

Varför miljölagstiftningen ska tillåtas bryta igenom de konkursrättsliga bestämmelserna genom ett förvaltningsrättsligt synsätt förklarades i Miljöskadeförsäkringsutredningens slutbetänkande 1993. ”Skälet till att de ifrågavarande kostnaderna är att anse som massagäld har inte i

---

⁷⁰ Möller, Konkurs och miljöansvar, Insolvensrättsligt forum 28-29 januari 1999, sid 104-105.

⁷¹ Möller, Konkurs och miljöansvar, Insolvensrättsligt forum 28-29 januari 1999, sid 105-106.

⁷² Darpö, Jan, Konkurs och miljöansvar, Insolvensrättsligt forum 28-29 januari 1999, sid 115.

⁷³ Möller, Konkurs och miljöansvar, Insolvensrättsligt forum 28-29 januari 1999, sid 118-119.

det främsta rummet med konkurslagstiftningen att göra. Grunden är istället den att 5 § miljöskyddslagen föreskriver att den som bedriver miljöfarlig verksamhet skall vidta bl.a. skäligen åtgärder för att förebygga eller avhjälpa olägenhet från verksamheten. Detta gäller alla rättssubjekt.” Däremot ska konkursboet inte anses ansvarigt om de uppkomna skadorna endast beror på den tidigare bedrivna verksamheten och konkursboet inte spår på denna förorening.⁷⁴

Ett konkursbos ansvar vid förorenarens konkurs likställs med markägare i förvaringsfall i enlighet med 9 kap. 1 § miljöbalken. Om boet har miljöfarligt avfall i sin rådighet anses det bedriva miljöfarlig verksamhet, enligt 10 kap. 2 §. Av denna anledning kan krav på åtgärder eller efterbehandling ställas direkt på boet.⁷⁵

---

⁷⁴ SOU 1993:78 sid. 147.

⁷⁵ Naturvårdverket (2003), Rapport 5242 Miljöbalkens regler om skyldigheter och ansvar för förorenade områden, sid 59.

7 Ansvar för efterbehandling

7.1 Aktiv verksamhet

7.1.1 MÖD 2005:29 Frilac

Frilac AB drev en anläggning för verkstadsindustri, ytbehandling och pulverlackering på en fastighet i Jönköping. Denna verksamhet drevs med tillstånd enligt miljöskyddslagen och villkor 11 lydde: ”Om verksamheten i sin helhet eller någon del av denna upphör skall detta i god tid före nedläggningen anmälas till tillsynsmyndigheten. Eventuella kemikalier och farligt avfall skall då tas om hand bl.a. såsom anges i villkor 6. Bolaget skall vidare i samråd med tillsynsmyndigheten undersöka om marken på fastigheten är förorenad och i sådant fall också ansvara för att området efterbehandlas.”

Den 6 november 2001 anmälde Frilac AB till Miljönämnden att verksamheten på fastigheten hade upphört och flyttats till en annan fastighet. Den 24 april 2002 försattes Frilac i konkurs. Den 22 maj 2002 förelades konkursboet att följa villkor 11 i tidigare nämnda tillstånd.

Konkursboet framförde att det inte hade bedrivit någon verksamhet på fastigheten och för att ansvar ska uppkomma krävs någon typ av befattning från konkursboets sida. För att ansvar ska utdömas enligt 10 kap. miljöbalken krävs det att konkursboet har bedrivit någon verksamhet eller vidtagit en åtgärd som har bidragit till föroreningen. Hyreskontraktet för fastigheten var uppsagt innan konkursutbrottet och verksamheten och tillhörande utrustning hade flyttats till en annan fastighet. Av denna anledning hade konkursboet inte heller haft någon förvaring på berörda fastighet.

Miljönämnden anförde att Frilac AB inte hade uppfyllt villkoret gällande de markundersökningar som bolaget var förpliktigad att utföra. Miljönämnden ansåg att konkursboet hade tagit över ansvaret i tillståndsbeslutet från konkursgäldenären när denna försattes i konkurs.⁷⁶

Mark- och miljödomstolen började med att belysa principen gällande verksamhetsutövarens ansvar för efterbehandlingsåtgärder. Ett sekundärt ansvar kan även åläggas fastighetsägaren. En grundprincip inom konkursrätten är dock att ett konkursbo inte ansvarar för konkursgäldenärens förpliktelser.

Konkursbon har tidigare gjorts ansvarigt för att omhänderta miljöfarliga ämnen då de har haft den rättsliga och faktiska möjligheten att

---

⁷⁶ Växjö tingsrätt, Miljödomstolen 2004-03-16, M 3245-03.

disponera över dessa, det finns även fall då konkursboet har ansetts ha bidragit till föroreningen och därmed också varit ansvarigt för efterbehandlingsåtgärder. I dessa fall har det rört sig som verksamheter som fortfarande har ansetts vara pågående.

I detta fall ansåg inte domstolen att någon verksamhet hade bedrivits vid konkursutbrottet eller därefter. Att rikta ett föreläggande mot konkursboet i egenskap av verksamhetsutövare var därför inte möjligt.⁷⁷

7.1.2 MÖD 2008:14 Klippan

I detta mål hade Länsstyrelsen förelagt Klippan AB:s konkursbo att göra undersökningar genom provtagning i Stackarpsdammen och Rönne å. Länsstyrelsens beslut grundade sig på 2 kap. 8 § miljöbalken som stadgar att alla som bedriver eller har bedrivit en verksamhet eller vidtagit en åtgärd som har medfört skada eller olägenhet för miljön ansvarar för att denna avhjälpas i den omfattning som kan anses skäligenligt enligt 10 kap. miljöbalken, tills dess att skadan eller olägenheten har upphört.⁷⁸

Konkursboet överklagade detta föreläggande och framförde i miljödomstolen bland annat att verksamheten i pappersbruket upphörde i samband med konkursen och att endast arkning av redan tillverkat papper hade förekommit. Konkursboet sålde sedan både verksamheten och den berörda fastigheten. Genom förvärvet övergick gällande miljötillstånd för verksamheten till köparen och denne blev därmed ny verksamhetsutövare.⁷⁹

Ingen verksamhet hänförlig till gällande miljötillstånd bedrevs och inga utsläpp av förorenat processvatten förekom. Den verksamhet som bedrevs hade därför ingen betydelse för uppkomsten av föroreningar i nämnda dammar.

Länsstyrelsen menade att oavsett om utsläppen avslutades innan konkursen gällde principen att företag som övertar en verksamhet även övertar tillgångar och skulder. Detta skulle även inkludera miljöskulder och därmed var konkursboet ansvarigt för Klippan AB:s tidigare föroreningar.⁸⁰ När verksamheten överläts behåller överlåtaren ett ansvar för de föroreningar som har uppkommit innan överlåtelsen, enligt principen om att förorenaren betalar i 2 kap. 8 § miljöbalken.⁸¹

---

⁷⁷ Mark- och miljööverdomstolen 2005-05-17, M 3079-04.

⁷⁸ Länsstyrelsen i Skåne läns beslut, 2007-01-19, 575-12148-06.

⁷⁹ Växjö tingsrätt, Miljödomstolen, 2007-05-28, M 343-07.

⁸⁰ Mark- och miljööverdomstolen, 2008-06-04, M 4537-07.

⁸¹ Växjö tingsrätt, Miljödomstolen, 2007-05-28, M 343-07.

Mark- och Miljööverdomstolen förklarade i sina domskäl att ett konkursbo kan göras ansvarigt för undersökningar och efterbehandlingsåtgärder om det tar över och fortsätter bedriva den miljöfarliga verksamheten och därmed bidrar till föroreningen. Konkursboet kan också bli ansvarigt om det förvarar eller har rådighet över exempelvis miljöfarligt avfall.

Domstolen konstaterade att arkningen av redan tillverkat papper inte kunde anses ha bidragit till föroreningen. Domstolen menade även att konkursboet varken hade ägt eller på annat sätt disponerat fastigheterna under tiden då det förvaltade pappersbruket. Boet ansågs därför inte vara verksamhetsutövare.⁸²

7.1.3 NJA 2012 s. 125 Kustbostäder

Kustbostäder ägde sedan början av 90-talet en fastighet som tidigare hade använts av Värmdösand. Fastigheten var kraftigt förorenad på grund av den verksamhet som bedrivits av bolaget Värmdösand. Kustbostäder hade inte bedrivit någon industriell verksamhet som givit upphov till föroreningen men hade genomfört grävnings- och schaktningsarbete som en del av efterbehandlingen.

I målet förde Kustbostäder en regresstalan mot Värmdösand för de kostnader som uppkommit vid saneringen av en fastighet. För framgång i målet krävdes det att båda bolag var att anse som verksamhetsutövare och därmed ansvariga för efterbehandlingen och därmed förenliga kostnader. Om så var fallet kunde Kustbostäder få prövat hur de saneringskostnader som uppkommit skulle fördelas mellan parterna.

Domstolen förklarade att det solidariska ansvaret träffar inte bara den som hade orsakat skadan, utan även kan aktualiseras för den som endast vidtagit enstaka åtgärd och att 10 kap. 2 § omfattar både den som bedriver och den som har bedrivit en verksamhet.

I punkterna 9-10 fastslog domstolen hur 10 kap. 2 § skulle tillämpas i praktiken när frågan om vem som var att anse som verksamhetsutövare avgjordes:

”Reglerna bör mot den bakgrunden ges en tillämpning som i möjligaste mån underlättar bedömningen av vem som är verksamhetsutövare i tionde kapitlets mening. I annat fall motverkas syftet att förenkla förfarandet vid ett avhjälpande. Bestämmelserna i 10 kap. 2 § knyter ansvaret till den skadliga effekten av en verksamhet eller åtgärd eller sålunda till en föroreningskada eller allvarlig miljökada. Paragrafens ordalydelse lämnar inget egentligt utrymme för att vid prövningen ta

---

⁸² Mark- och miljööverdomstolen, 2008-06-04, M 4537-07.

hänsyn till de närmare omständigheterna, såsom att de skador som orsakats genom åtgärderna kan vara mer tillfälliga och utgöra nödvändiga led i ett saneringsarbete som totalt sett syftar till en minskad belastning på miljön. Bedömningar av det slaget kan i en del fall bli förhållandevis komplicerade och leda till fördröjningar, om de ska genomföras innan ett avhjälpande kan komma igång. Sådana förhållanden bör i vart fall inte ges någon betydelse för vem som ska anses vara verksamhetsutövare.”

Domstolens slutsats var att den som har bidragit till en föroreningskada eller en miljöskada är att anse som verksamhetsutövare, oaktat om åtgärderna har vidtagits som ett led i att minska belastningen på miljön. Dock uppmärksammade HD att detta synsätt kunde leda till att en ny verksamhetsutövare förlorade sitt incitament till att sanera det skadade området frivilligt, men att detta fick vägas mot ett effektivt system för avhjälpande. Kustbostäder ansågs, genom sina åtgärder, vara verksamhetsutövare.

7.1.4 MÖD 2012-06-29 i mål M 3001-12 Garveriet

Länsstyrelsen förelade Tärnsjö Garveri AB att bekosta en del av undersökningarna och utredningarna av föroreningarna i Tärnsjön. På den intilliggande fastigheten hade tidigare ett bolag bedrivit garveriverksamhet med vegetabiliska metoder samt kromsalter. 1988 gick bolaget över till att endast använda vegetabiliska material i sin produktion. Bolaget gick i konkurs och inkråmet förvärvades av det nybildade bolaget Tärnsjö Garveri AB. Sedan 1993 har bolaget bedrivit vegetabilisk garvning på platsen.⁸³

Bolaget anförde att det, genom sin verksamhet, inte hade bidragit till de uppkomna kromföroreningarna. Bolaget hade förvärvat inkråmet från den förra verksamhetsutövarens konkursbo. En ny verksamhet etablerades, med en ny produktionsteknik som inte inkluderade krombaserad teknik. Själva garveriverksamheten hade inte varit orsaken till de föroreningar som har skett, utan det tidigare användandet av krom. Inget i utredningen hade visat att Tärnsjö Garveri hade varit ansvarigt för föroreningarna.

Länsstyrelsen replikerade att när en verksamhet överlåts övergår även de rättigheter och skyldigheter kopplade till den gamla verksamheten till den nya verksamhetsutövaren. Det avgörande är om det är samma verksamhet som bedrivs både före och efter överlåtelsen. Länsstyrelsen menade att oaktat det faktum att Tärnsjö Garveri aldrig har använt

---

⁸³ Länsstyrelsen i Uppsala läns beslut, 2011-07-01, 575-3003-11.

krom i sin produktion ansvarar den nya verksamhetsutövaren för föroreningar som har uppstått innan överlåtelsen.⁸⁴

Mark- och miljööverdomstolen började med att fastställa att den som förvärvar en verksamhet i princip övertar såväl rättigheter som skyldigheter från den tidigare verksamhetsutövaren. I samband med överlåtelsen förvärvade bolaget både inkråmet och fastigheten, där det fortsatte att bedriva garveriverksamhet. En del av den personal som arbetat för den tidigare verksamhetsutövaren anställdes av den nya. Tidigare hade såväl vegetabilisk som kromgarvning bedrivits och domstolen ansåg inte att den nya verksamheten var så annorlunda att den tekniskt och miljömässigt kunde anses vara av annan art än den som tidigare bedrivits på platsen. Av denna anledning ansågs Tärnsjö Garveri ha ett efterbehandlingsansvar som verksamhetsutövare.⁸⁵

7.1.5 MÖD 2013:36 Blaiken

I målet hade tre konkursbon, Lappland Goldminers Sorsele AB, Blaikengruvan AB och Scanmining AB, av Länsstyrelsen förelagts att ensamt eller i samarbete med övriga konkursbon upprätthålla rening av gruv- och dränagevatten och egenkontroll genom provtagning i de gruvområden där bolagen hade varit verksamma.

Tillstånd för att bedriva gruvverksamhet i Blaiken/Ersmarksberget och Svartträsk lämnades till ScanMining AB år 2000. Detta tillstånd överläts till dotterbolaget Blaikengruvan AB år 2006. De båda bolagen gick i konkurs i december 2007. Verksamheten försålde till Lappland Goldminers Sorsele AB. Detta bolag försattes i konkurs den 2 februari 2012. Vid föreläggandet hade ingen av konkurserna avslutats.

Länsstyrelsen motiverade sitt föreläggande med att förklara att gruvverksamhet är ett brett begrepp som ska innefatta ”brytning av malm men också prospektering, anrikning, förvaring och hantering av utvinningsmaterial, hantering och rening av gruv- och dränagevatten, skötsel av sedimentationsdammar, efterbehandling, egenkontroll m.m”. Länsstyrelsen anförde att samtliga delmoment skulle ses som en integrerad del av samma verksamhet och att samtliga konkursbon därför, som verksamhetsutövare, hade en skyldighet att avhjälpa de miljöskador som uppstått, enligt 10 kap. 2 § miljöbalken.⁸⁶ Blaikengruvan och ScanMinings konkursbo överklagade föreläggandet.

---

⁸⁴ Nacka tingsrätt, Mark- och miljödomstolen, 2012-03-12, M 4015-11.

⁸⁵ Mark- och miljööverdomstolen, 2012-06-29, M 3001-12.

⁸⁶ Länsstyrelsen i Västerbottens beslut 2012-06-04, 555-2379-2012. Länsstyrelsen i Västerbottens beslut 2012-06-04, 555-2381-2012.

Konkursboet för Blaikengruvan förklarade att gruvdriften hade upphört ett par veckor innan konkursen och att boet endast hade vårdat anrikningsverket och skött dagvattenreningen. Konkursboet hade inte heller ägt eller haft rådighet över fastigheten och kunde därmed inte göras ansvarigt för förvaring. Skulle gruvavfallet transporterats bort hade detta inte medfört någon värdeökning på fastigheterna. Då tillståndet för gruvdriften var utställt på Lappland Goldminers hade boet varken faktisk eller rättslig rådighet över denna verksamhet. Konkursboet hade varken beslutat om, utfört eller bekostat åtgärder för att upprätthålla rening eller andra åtgärder hänförliga till driften av gruvan innan Länsstyrelsen tvingade fram dessa. Ett föreläggande om rening på obegränsad tid är inte heller förenligt med de inom insolvensrätten grundläggande principerna.

Mark- och miljödomstolen konstaterade att det förelåg en föroreningskada då det fick anses utrett att det skedde en spridning av förorening i form av metaller från gruvområdena. Den framförde vidare att gruvverksamhet, utöver driften av gruvan och brytningen av malm, även innefattade andra åtgärder, såsom förvaring och hantering, rening, skötsel av dammar, egenkontroll m.m. Den uttalade att ”gruvverksamheten [...] måste ses som en integrerad helhet där alla nämnda delar ingår.” Domstolen ansåg att gruvverksamheten började 2005 och att den pågår alltjämt. Det var också verksamheten som helhet som hade orsakat den uppkomna föroreningskadan.

På frågan om konkursboet var den verksamhetsutövare som hade bidragit till föroreningen svarade domstolen att det enligt praxis är möjligt att rikta krav på efterbehandlingsåtgärder mot ett konkursbo i två fall, dels om konkursboet fortsätter att bedriva den förorenande verksamheten, dels om konkursboet förvarar något som kan ge upphov till förorening och har rådighet över det som förvaras.

Domstolen hänvisade även till avgörandet NJA 2012 s. 125. Där förklarade Högsta domstolen att reglerna i 10 kap. bör ”ges en tillämpning som i möjligaste mån underlättar bedömningen av vem som är verksamhetsutövare i tionde kapitlets mening. I annat fall motverkas syftet är att förenkla förfarandet vid ett avhjälpande.”

Vem som innehar tillståndet för en verksamhet saknar betydelse, enligt domstolen. Det är istället den som har bedrivit verksamheten som är ansvarig. Den förvaring av utvinningsmaterial och rening av dränagevatten som skett under tiden efter konkursbeslutet är ett led i en pågående gruvverksamhet. Av denna anledning ansågs konkursboet ha fortsatt konkursgäldenärens verksamhet och bidragit till den uppkomna föroreningskadan.⁸⁷

---

⁸⁷ Mark- och miljööverdomstolen, 2013-11-06, M 4093-13.

På ovanstående grunder blev även konkursboet för ScanMining ansvarigt för att utföra efterbehandlingsåtgärder.⁸⁸

7.2 Passiv verksamhet

7.2.1 NJA 1984 s. 602 Svensk Fotokemi

I fallet var frågan om en exekutionstitel var lagenlig. Bengtsson utvecklade dock miljöfrågan i konkursfall i ett särskilt yttrande. Han förklarade att det inte var självklart att en innehavare av en fastighet, som fallet rörde, skulle stå för de saneringskostnaderna som kunde bli aktuella efter ett förvärv. Han menade att även i fall ”när sanering är uppenbart behövlig kan det ibland te sig obilligt att han får svara för åtgärder mot missförhållanden som beror av fastighetens tidigare innehavare. Det gäller särskilt om han förvärvat fastigheten utan kännedom om missförhållandena eller om annars beslutet - som i konkursfallet - drabbar helt andra än den skyldige. Till detta kommer att ett saneringsbeslut riktat mot ett konkursbo kan framstå som betänkligt från konkursrättslig synpunkt.”

7.2.2 KN B 128/91 KB Friherren 50

Bolaget Aurora AB hade tidigare bedrivit ytbehandlingsverksamhet på en fastighet i Göteborg. Fastigheten överläts till KB Friherren som två år senare gick i konkurs. Vid tiden för konkursen fanns stora mängder miljöfarligt avfall på fastigheten härrörande från den tidigare verksamheten. Länsstyrelsen ålade konkursboet att frakta bort detta avfall.

Konkursboet överklagade föreläggandet och anförde bland annat att varken konkursboet eller konkursbolaget hade bedrivit någon verksamhet på platsen.

Koncessionsnämnden avslog överklagandet och förklarade att förvaringen i sig ansågs utgöra miljöfarlig verksamhet. Nämnden utvecklade sitt avgörande med motiveringen att varken konkursbolaget eller boet kunde ha varit ovetande om vad lokalerna på fastigheten hade inrymt. Att den kommersiella verksamheten aldrig hade återupptagits medförde ingen annan bedömning.

7.2.3 KN B 250/92 Saltsyramålet

AB Varvgalvaniseringsfabriken gick i konkurs 1992 och hade dessförinnan bedrivit ytbehandlingsverksamhet. Vid konkursen fanns miljöfarligt avfall i form av saltsyra kvar i lokalerna och marken var kraftigt förorenad. Konkursboet förelades att frakta bort saltsyran samt att

---

⁸⁸ Mark- och miljööverdomstolen, 2013-11-06, M 4233-13.

företa undersökningar av marken. Konkursboet överklagade föreläggandet.

Koncessionsnämnden konstaterade att förvaringen som var för handen utgjorde miljöfarlig verksamhet och att det var konkursboet som ansvarade för bortforslingen av avfallet, då det var boet som förfogade över saltsyran och fastigheten. Däremot underkändes föreläggandet gällande markundersökningar då boet inte utövade eller hade utövat någon verksamhet som hade betydelse för de befintliga föroreningarna. Konkursboet ansågs inte heller ha övertagit de skyldigheter att vidta åtgärder för att förhindra olägenheter som kan åvila någon i dennes egenskap av fastighetsägare, eftersom konkursboet endast omhändertog fastigheten för borgenärernas räkning.

7.2.4 KN B 159/93 Swedspan

Swedspan AB hade fått tillstånd att deponera avfall på en fastighet i Växjö kommun. Villkoren för tillståndet föreskrev att bolaget skulle upprätta och till Länsstyrelsen inge ett kontrollprogram samt att verksamheten skulle vara avslutad och området avjämnat och övertäckt senast den 1 juli 1992. Efter bolagets konkurs riktade Länsstyrelsen dessa krav mot konkursboet.

Länsstyrelsen anförde att Swedspan har bedrivit spånskivetillverkning men att denna verksamhet upphörde 1986. Fabriken och fastigheten försåldes och spånskivetillverkningen återupptogs inte. Swedspan har dock även efter nedläggningen haft det formella ansvaret för avfallsdeponin och skött de åtaganden som fanns enligt miljöskyddslagen. Då tillståndet för verksamheten var förenade med villkor ansåg Länsstyrelsen att verksamheten var pågående fram tills dess att dessa villkor hade uppfyllts. Därmed skulle konkursboet anses bedriva verksamhet på platsen och således vara ansvarigt för att följa tillståndsbeslutet.

Konkursboet förklarade att konkursbolagets verksamhet upphörde 1986 då fabriken och fastigheten försåldes. Därefter har ingen verksamhet bedrivits, varken av konkursbolaget eller konkursboet. Av denna anledning skulle inte konkursboet föreläggas att fullgöra de skyldigheter som ålegat konkursbolaget.

Koncessionsnämnden konstaterade att Swedspan varit ansvariga för att de villkor som funnits i tillståndet efterlevs. Den förklarade att ”enligt praxis anses ansvaret för en pågående miljöfarlig verksamhet övergå på konkursboet vid konkurs”. Då avfallsupplaget innebar en risk för störningar i omgivningen skulle denna anses vara pågående miljöfarlig verksamhet. Av denna anledning var konkursboet skyldigt att iaktta de försiktighetsmått som fordrades och efterleva uppställda villkor för verksamheten.

7.2.5 KN B 14/98 Gullbergs Bilservice

Konkursboet efter Gullbergs Bilservice AB förelades av Miljö- och hälsoskyddsnämnden i Marks kommun att forsla bort miljöfarligt avfall från en fastighet som bolaget, innan konkursen, hade hyrt.

Konkursboet förklarade att den berörda egendomen inte tillhörde konkursboet. Konkursboet får ingen äganderätt till konkursgäldenärens egendomsmassa genom konkursbeslutet och konkursboet är ett självständigt rättssubjekt. Konkursboet hade aldrig haft någon haft tillgång till den förhyrda lokal som konkursgäldenären brukade i sin verksamhet.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden anförde att både bolagets ställföreträdare och fastighetsägaren har förklarat att det miljöfarliga avfallet, spilloljan, härrör från verksamheten som bedrivits på fastigheten. Nämnden hänvisade till Naturvårdsverkets allmänna råd där det framgår att den som utövar verksamheten och har den faktiska och rättsliga möjligheten att efterkomma föreläggandet också ska vara adressat för detta föreläggande. Konkursboet blir då den ansvarige då konkursgäldenären, genom konkursen, har förlorat rådighet över egendomen.

Koncessionsnämnden ansåg det utrett att spilloljan förvarades av konkursgäldenären och att konkursboet, efter gäldenärens konkurs, hade den rättsliga och faktiska rådigheten över avfallet. Konkursboet ansågs därmed bedriva miljöfarlig verksamhet som förvarare av avfallet. Konkursboet var således rätt adressat för föreläggandet och ansvarigt för att forsla bort avfallet.

7.2.6 MÖD 2002:16 Lastbilen i Gällivare

Efter att en enskild firma gått i konkurs stod en lastbil, tillhörande bolaget, kvar på platsen i ytterligare en månad. Den plats där lastbilen stod var då förorenad av diesel som läckt ut från lastbilen. Ett föreläggande hade riktats mot konkursboet avseende efterbehandling av platsen.

Konkursboet anförde att boet och konkursgäldenären var två skilda rättssubjekt och att ansvaret för att efterbehandla området skulle åligga konkursgäldenären. Då konkursboet inte hade fortsatt att bedriva gäldenärens verksamhet, någon annan verksamhet eller vidtagit något åtgärd som bidragit till föroreningen skulle konkursboet inte anses ansvarigt för efterbehandlingen.

Mark- och miljödomstolen konstaterade att konkursboet hade haft rådighet över den aktuella lastbilen. Konkursboet hade inte kunnat visa att ingen del av dieselläckaget hade skett efter konkursbeslutet och

därmed motbevisa Miljönämndens påstående om att konkursboet hade orsakat föroreningen. Av denna anledning ansågs boet ha företagit en sådan åtgärd som avses i 10 kap. 2 § miljöbalken och därmed även ansvarigt för den efterbehandling som krävdes i fallet.

7.2.7 MÖD 2008:13 Componenta

Componentakoncernen beslutade att verksamheten i Componenta Alvesta AB skulle upphöra sommaren 2004. Bolaget hade dessförinnan lämnat in ett förslag till saneringsplan som godkändes av Länsstyrelsen med vissa tillägg och ändringar. Den 6 februari 2006 begärdes Componenta Alvesta i konkurs utan att ha uppfyllt Länsstyrelsens förelägganden. Componentas konkursbo förelades av Länsstyrelsen att utföra en åtgärdsutredning för den deponi som hade ingått i bolagets verksamhet.⁸⁹

Konkursboet överklagade föreläggandet och framförde att konkursgäldenärens nyttjanderätt till berörd fastighet upphörde vid utgången av augusti månad 2005 och att den faktiska verksamheten upphörde sommaren 2004. Själva deponin hade däremot använts under 1969-1990. Den 7 februari 1990 beslöt Koncessionsnämnden att deponeringen skulle upphöra och efterbehandlas. Detta gjordes genom att täcka deponin med ett lerlager och ett lager av matjord. Länsstyrelsen fann vid inspektionen den 18 oktober 1991 att deponin var avslutad och åtgärdad.

Konkursboet anförde att en grundläggande princip inom konkursrätten är att konkursboet inte ansvarar för konkursgäldenärens förpliktelser och att avsteg från denna princip endast har gjorts i undantagsfall. Det har då rört sig om situationer då konkursboet har haft den rättsliga och faktiska möjligheten att disponera över det miljöfarliga ämnet, då konkursboet har förvarat det miljöfarliga ämnet och föroreningen har skett efter konkursutbrottet eller om det har varit fråga om tillståndsreglerade åtgärder och verksamheten efter konkursutbrottet har ansetts pågående. Konkursboet anförde att i nu förevarande fall hade ingen rådighet eller nyttjanderätt till markområdet funnits och att det inte kunde anses skäligt att konkursboet skulle svara för markutredningar avseende en deponi som avslutats för femton år sedan.

Länsstyrelsen vidhöll sin inställning.⁹⁰ Den hade tidigare hänvisat till Koncessionsnämndens beslut 159/93 där det konstaterats ”Enligt praxis anses ansvaret för en pågående miljöfarlig verksamhet övergå på konkursboet vid konkurs. Det aktuella avfallsupplaget är att betrakta som en pågående miljöfarlig verksamhet i och med att det kan medfö-

---

⁸⁹ Länsstyrelsen i Kronobergs läns beslut, 2006-03-28, 555-3215-06.

⁹⁰ Växjö tingsrätt, Miljödomstolen, 2006-10-06, M 1131-06.

ra störningar för omgivningen. Med hänsyn härtill är konkursboet skyldigt att iaktta de försiktighetsmått som skäligen kan fordras.” Länsstyrelsen ansåg inte heller att frågan om rådighet hade någon relevans, då de utredningar som krävdes inte var beroende av något tillträde till deponin.⁹¹ I Mark- och miljööverdomstolen tillade Länsstyrelsen att konkursboet skulle anses vara verksamhetsutövare fram till den dag då konkursen är avslutad.

Mark- och miljödomstolen konstaterade att ett konkursbo kan bli ansvarigt för utredning och efterbehandling om det väljer att fortsätta bedriva konkursgäldenärens verksamhet och därigenom bidrar till föroeningen. Ett annat fall då konkursboet kan bli ansvarigt är då boet förvarar och har rådighet över det förorenande objektet. I detta fall hade konkursboet varken bedrivit deponiverksamhet eller någon annan verksamhet på fastigheten där deponin fanns. Konkursboet hade inte heller disponerat fastigheten på något sätt. Anknytningen till fastigheten ansågs inte vara av den karaktären att boet kunde anses vara verksamhetsutövare.⁹²

---

⁹¹ Länsstyrelsen i Kronobergs läns beslut, 2006-03-28, 555-3215-06.

⁹² Mark- och miljööverdomstolen, 2008-06-04, M 8370-06.

8 Abandonering och miljö rätt

8.1 Abandonering i doktrin

Vad gäller abandonering av miljöfarligt avfall anser Håstad, som han uttrycker det på Insolvensrättsligt forum, att konkursboet torde undvika ansvar om det omedelbart lägger ner verksamheten och inte fortsätter driften samt om det låter avskriva konkursen enligt 10 kap. 1 § konkurslagen.⁹³

Gregow framförde vid samma tillfälle att möjligheten till abandonering strider mot principen att gäldenärens bo i sin helhet ska utredas och avvecklas men däremot är förenligt med principen om tillvaratagandet av borgenärernas intressen. Han ansåg att frågan om abandonering behövde utredas med hänsyn till de negativa verkningarna för varje intressent för sig och huruvida dessa kunde godtas. De som kan förlora på abandonering är framför allt hyresvärdar eller liknande parter, som kan tvingas stå för förvaringskostnaden eller motsvarande, exempelvis om egendom kvarlämnas i en lokal eller ett fartyg i en hamn. Även parter som inte står i ett rättsförhållande till gäldenären kan drabbas genom att den kvarlämnade egendomen föranleder olägenheter genom förorening eller andra störningar. Detta kan även drabba det allmänna.⁹⁴

Ett problem som nämndes i framställningen är att abandonerad egendom kan bli herrelös. Är gäldenären en fysisk person fortsätter hen att vara ägare till egendomen och behåller de, i konkursen, obetalda skulderna. Den abandonerade egendomen blir i detta fall inte herrelös. Är gäldenären istället en juridisk person ska den juridiska personen anses likviderad om konkursen avslutas utan överskott. Om den abandonerade tillgången understiger värdet av de skulder som finns kvar efter konkursen anses den juridiska personen likviderad och egendomen herrelös. Dock kan det vara svårt att säkerställa värdet på tillgången vilket, enligt Håstad, talar för att reglerna om likvidation efter en konkurs som har avslutats med överskott ska tillämpas analogvis. Är egendomen inte förenad med tillräckligt högt värde och därmed inte tillräcklig för att betala de återstående skulderna är den juridiska personen i likvidation insolvent och ska försättas i konkurs. På detta sätt kan konkursen pågå i evigheter och aldrig avslutas helt.⁹⁵

Håstad menar även att vid abandonering blir egendomen inte herrelös utan fortsätter att tillhöra gäldenären. Gäldenären blir då också offent-

---

⁹³ Håstad, Abandonering, Insolvensrättsligt forum 22-23 januari 1997, sid. 69.

⁹⁴ Gregow, Abandonering, Insolvensrättsligt forum 22-23 januari 1997, sid. 72-77.

⁹⁵ Håstad, Abandonering, Insolvensrättsligt forum 22-23 januari 1997, sid. 81.

ligrättsligt ansvarig för egendomen. Denne kommer då att svara för de miljörättsliga kostnader som uppkommer. Håstad förklarar vidare att det är meningsfullt att ålägga konkursboet att ta ansvar för alla gäldenärens tillgångar endast i de fall då det finns medel fria för allmänna konkurskostnader.⁹⁶

Mikael Möller framförde att en rätt till abandonering ligger helt i linje med konkursrättens syfte. Han menar att rätten för konkursbon att abandonera egendomar belastade med miljöskulder motiveras av att det är den enda kvarvarande skyddsmöjligheten för konkursborgenärerna. Det är också en förutsättning för att undvika upprepade konkursbokonkurser.⁹⁷

Jan Darpö framförde att tendensen att abandonera fastigheter troligtvis kommer att öka i och med det ökade ansvaret för förvärvaren av dessa fastigheter, enligt 10 kap. 3 § miljöbalken.⁹⁸

Även i Naturvårdsverkets rapport om ansvar för miljöskulder diskuterades konkursboets ansvar i miljöskadesituationer och konsekvenserna vid abandonering. Realisationskravet för fastigheter är begränsat genom 8 kap. 6 § i konkurslagen. Har konkursförvaltaren sökt sälja egendomen på exekutiv auktion eller om en försäljning från början framstår som meningslös, behöver hen inte vidta ytterligare åtgärder för att realisera tillgången.⁹⁹

Finns egendom kvar efter utdelningen och konkursens avslutande återgår den i konkursgäldenärens ägo, enligt 10 kap. 4 § konkurslagen. Enligt 13 kap. 19 § aktiebolaget är ett bolag upplöst i och med att konkursen har avslutats utan överskott. Detta innebär att fastigheten som har övergått till gäldenären kommer att ägas av en juridisk person som inte längre existerar. Detta gäller av förklarliga skäl inte för fysiska personer som går i konkurs, och de kan därmed inte undkomma det miljörättsliga ansvaret på samma sätt.¹⁰⁰

---

⁹⁶ Håstad, Abandonering, *Insolvensrättsligt forum* 22-23 januari 1997, sid. 58-64.

⁹⁷ Möller, *Konkurs och miljöansvar*, *Insolvensrättsligt forum* 28-29 januari 1999, sid. 111.

⁹⁸ Darpö, *Konkurs och miljöansvar*, *Insolvensrättsligt forum* 28-29 januari 1999, sid. 117.

⁹⁹ Naturvårdverket (2003), *Rapport 5242 Miljöbalkens regler om skyldigheter och ansvar för förorenade områden*, sid. 59.

¹⁰⁰ Naturvårdverket (2003), *Rapport 5242 Miljöbalkens regler om skyldigheter och ansvar för förorenade områden*, sid. 60.

8.2 Abandonering i praxis

8.2.1 NJA 2004 s. 777

I fallet hade konkursförvaltaren valt att avstå en fastighet till förmån för gäldenären men senare återtagit detta beslut, varvid gäldenären överklagade detta.

De frågor Högsta domstolen hade att utreda var dels om konkursförvaltaren hade haft rätt att abandonera fastigheten till gäldenären, dels huruvida han sedan hade rätt att återta sitt beslut. Med abandonering avses att konkursförvaltaren under pågående konkurs låter viss egendom utgå ur boet och att istället gäldenären åter får rådighet över denna.

Konkursförvaltarens huvuduppgift är att tillgodose borgenärernas intressen och rätt samt verka för en snabb och förmånlig avveckling av boet, enligt 7 kap. 8 § konkurslagen. Domstolen menade att den nuvarande regleringen inte kunde innebära att konkursförvaltaren var förhindrad att abandonera egendom om hen kunde anse att det var en ändamålsenlig förvaltningsåtgärd.

När domstolen bedömde frågan huruvida en konkursförvaltare kunde återkalla sitt beslut att abandonera konstaterade den att i samband med konkurs förlorade gäldenären rådigheten över sin egendom. Av denna anledning kunde inte konkursgäldenären och konkursboet ses som två skilda parter med kapacitet att rättshandla sinsemellan. Av denna anledning kunde inte en abandonering ses som en rättshandling med bindande verkan för boet under tiden konkursen pågår.

Lennander tillade och belyste frågan huruvida ett konkursbo kunde frigöra sig från offentligrättsligt ansvar genom att abandonera egendom. Hon tog upp exemplet med fastigheter med miljöfarligt avfall eller kemikalier men även byggarbetsplatser med farliga anordningar eller hantering av viss egendom som leder till skattskyldighet. Hon uttalade att varje fråga behövde utredas individuellt för att komma fram till vilken skyldighet som åvilar boet och huruvida detta kan övervältras på någon annan. Abandoneringen sker i konkursboet intresse och inte i avsikt att gynna gäldenären eller få denne åter på fötter.

8.2.2 NJA 2009 s. 41

Kufstein AB försattes i konkurs den 7 juli 2005. Av Hiby AB, som var hyresvärd, uppmanades konkursboet att ställa lokalerna till Hibys förfogande inom en månad. Tvisten rörde huruvida konkursboet kunde anses ha ställt lokalen till hyresvärdens förfogande inom den nämnda fristen.

För denna framställning är det dock Lindskogs tillägg rörande miljö-
rättssituationer inom ramen för konkurs som är det intressanta.

Lindskog förklarade att den konkursrättsliga utgångspunkten är att ett
konkursbo inte ansvarar för gäldenärens tidigare förpliktelser. Detta
ska dock inte tolkas som att boet inte kan ha ansvar för förpliktelser
som häftar vid eller följer med en verksamhetstillgång som omfattas
av konkursen. Detta gäller exempelvis då konkursboet väljer att driva
bolagets verksamhet vidare.

Han uppmärksammade att konkursbon i vissa fall har ansetts skyldiga
att vidta åtgärder i fall då verksamheten har lagts ned men då miljöfar-
ligt avfall fortfarande har funnits på verksamhetsstället. Han menar att
bedömningarna som har gjorts kan tolkas som att ansvaret inträder
redan i samband med boets beslagsrätt till gäldenärens egendomar.

Han hänvisade även till NJA 2004 s. 777, där det bekräftats att egen-
dom som omfattas av konkursen kan abandoneras så att den inte läng-
re omfattas av konkursen. Med hänsyn till detta torde det antas att bo-
et redan i konkursens inledningsskede har möjlighet att abandonera
den egendom som inte anses önskvärd. Han förklarar det som ”svår-
förklarligt” att boet inte skulle kunna abandonera en fastighet med
miljöfarligt avfall för att på detta sätt undvika ansvaret för detta avfall.

Han hänvisar även till det faktum att om ett konkursbo skulle tvingas
omhänderta egendom som medför större kostnader än vad egendomen
är värd skulle detta leda till att konkursboet blev insolvent och försatt i
konkurs i oändlighet.

9 Sammanfattning och analys

9.1 Verksamhetsutövare

Att konkursboet inte ansvarar för gäldenärens förpliktelser har framställts flertalet gånger. I miljösituationer har det dock funnits ett problem i att tidsmässigt göra en gränsdragning för vilken del av föreningen som har skett före och efter konkursutbrottet. Miljöreglerna är också utformade för att inkludera både nuvarande och tidigare verksamhetsutövare. Detta gör att om konkursboet en gång anses vara verksamhetsutövare kan boet göras fullt ansvarigt för den förening som har skett på verksamhetsplatsen eller det miljöfarliga avfall som förvaras där. En viktig gränsdragning att göra är således *när* konkursboet blir verksamhetsutövare.

Vid förvaringsfall krävs ingen åtgärd för att bli verksamhetsutövare. Det är tillräckligt att ha rådighet över det miljöfarliga avfallet och möjlighet att vidta åtgärder. I fall då förvaring inte har varit för handen har domstolarnas bedömning framför allt varit rörande om verksamhet bedrevs vid konkursutbrottet. Har verksamheten lagts ned tidigare har konkursbon kunnat undgå ansvar. Finns det däremot pågående verksamhet eller om konkursboet i någon mån involverar sig i verksamheten är risken stor att konkursboet också kommer att bli ansvarigt för efterbehandlingen delvis eller fullt ut. I Blaikenfallet ansåg man att de åtgärder boet hade vidtagit var en integrerad del i begreppet gruvverksamhet. Boet hade då ägnat sig åt rening i begränsad omfattning.

Verksamhetsbegreppet är ett brett begrepp som inte endast innefattar den skadegörande åtgärden. Detta beskrivs både i Koncessionsnämndens avgörande och tydliggörs i ovan nämnda Blaikenmål där konkursbona blev ansvariga för efterbehandlingen genom att upprätthålla reningen i gruvan.

Att verksamhetsutövaren ska ansvara för att det skadade området återställs framgår dels genom principen om att föreningen betalar, dels i 10 kap. miljöbalken. För att någon ska anses vara verksamhetsutövare krävs det att denne har faktisk och rättslig möjlighet att förfoga över egendomen. Det har även uttryckts att den som utövar eller har utövat ett personligt eller ekonomiskt inflytande över verksamheten ska anses vara ansvarig. Det har även bekräftats i praxis, i Proton Industries, då moderbolaget blev ansvarigt för dotterbolagets miljöskulder på grund av sina tidigare koncernbidrag till dotterbolaget. Fallet visar även att det inte krävs att den ansvariga parten själv bedriver verksamheten utan det är tillräckligt att bolaget påverkar verksamheten finansiellt. Det krävs dock att detta inflytande är så pass väsentligt att det kan uppfattas som rättslig och faktisk möjlighet att ingripa i det andra bolagets verksamhet.

Den tämligen frikostiga bedömningen av vem som kan anses vara verksamhetsutövare tydliggörs i NJA 2012 s. 125 om Kustbostäder där Högsta domstolen förklarade att ”reglerna bör [...] ges en tillämpning som i möjligaste mån underlättar bedömningen av vem som är verksamhetsutövare i tionde kapitlets mening. I annat fall motverkas syftet att förenkla förfarandet vid ett avhjälpande.” Detta tog även Mark- och miljödomstolen fasta på i sin dom i Blaikenmålet. I Kustbostäderna målet förklarades att som verksamhetsutövare räknas den som vidtar en åtgärd som bidrar till föroreningen, oaktat om denna har vidtagits i syfte att minska belastningen för miljön.

Det finns dock ett krav på att det ska vara *samma* verksamhet som bedrivs, vilket visades i målet om garveriet där vegetabilisk garvning ansågs vara samma typ av verksamhet som kromgarvning, trots att det ändrade arbets sättet hade inneburit att ingen ny förorening uppkom. Arkning av papper ansågs dock inte vara samma verksamhet som att bedriva ett pappersbruk, enligt Klippanmålet.

I förvaringssituationer har ansvaret varit avhängigt konkursboets rådhighet över den aktuella egendomen. I de förvaringsfall då konkursboet inte har varit ansvarigt, som i Componentafallet, ansågs konkursboet inte ha disponerat fastigheten på något sätt.

9.2 Möjligheten för konkursbon att undvika ansvar

I praxis har visats att ett långgående ansvar kan riktas mot konkursbon. Det har uttryckligen sagts att alla åtgärder, trots att de avser minska belastningen på miljön ska kunna leda till ansvar för den som utför åtgärderna. Detta ger, som uttalats i målen, ett incitament för konkursbon att inte vidta några åtgärder alls.

Abandonering har nämnts som en metod för konkursboet att undvika att en miljöskuldsbelastad fastighet ingår i konkursen. I NJA 2004 s. 777 fastställdes att boet har möjligheten att abandonera icke önskvärd egendom. Ur en konkursrättslig synvinkel är detta positivt, då det tillåter ett omhändertagande av egendom som inbringar ett värde i konkursen och ett avstående från egendom som ökar skuldbördan. Risken, som tidigare nämnts, om boet tvingas omhänderta egendom som medför större kostnader än värde är att konkursboet tvingas i konkurs oräkneligt antal gånger, utan möjlighet till avslut.

Det har även förekommit fall då konkursbon inte har blivit ansvariga för den efterbehandling av den tidigare verksamhetens skadeverkningar på grund av att verksamheten har lagts ned före konkursen. En ställ-

företrädare kan då välja att lägga ned verksamheten innan hen ansöker om att försätta bolaget i konkurs för att gynna sina andra borgenärer som annars hade haft en liten chans till utdelning i konkursen.

9.3 Avslutning

Att obeståndsrättens och miljörettens syften står i strid med varandra framgår tydligt. Inom konkursrätten å ena sidan finns krav på en snabb och effektiv avveckling med borgenärernas intressen för handen. Miljöretten å andra sidan syftar till att skydda allmänna intressen och kommande generationer genom ett långtgående ansvar för miljöfarlig verksamhet och uppkomna skador på miljön.

Tanken att låta förorenaren betala har i många fall en god grund, då utgångspunkten är att undvika att det allmänna får stå kostnaderna för en verksamhetsutövers skador på miljön. I konkursfallet blir dock situationen mer komplicerad. Trots att det finns ett samhälleligt incitament för att kräva ersättning eller åtgärder för att sanera ett förorenat område kan detta, om det riktas mot konkursboet, innebära att en stor del av tillgångarna tillfaller staten, direkt eller indirekt, och att det därmed blir bolagets borgenärer som får stå för kostnaden, då de inte kan åtnjuta utdelning i konkursen och betalning för sina fordringar på bolaget.

Anses konkursbolaget ansvarigt behandlas miljöskulden som en oprioriterad konkursfordran, vilket leder att denna fordran täcks på samma sätt som exempelvis leverantörsskulder, det vill säga får proportionerlig utdelning i den mån tillgångarna räcker efter att konkurskostnader och massafordringar har betalats. Anses istället konkursboet ansvarigt riktas kravet mot konkursboet och blir därmed en massafordran med utdelningsrätt före konkursfordringarna. Det blir således borgenärerna som får stå kostnaden för den tidigare verksamhetsutövers miljöpåverkan i större utsträckning än om miljöskulden hade behandlats som en konkursfordran. Frågan är om det är rimligt att borgenärerna får stå kostnaden som i annat fall hade ålegat det allmänna, då det allmänna kan bära kostnaderna bättre än de företag som är beroende av betalning för sina leveranser.

Att miljöskulder anses vara massafordringar kan också leda till att ett eventuellt företagshypotek urholkas och att banker bli mer ovilliga att låna ut pengar till verksamheter som riskerar att förorena miljön. I längden kan detta leda till högre låneräntor.

Att boet blir ansvarigt då det försöker begränsa skadeverkningarna på miljön kan ge incitament för att helt undvika åtgärder med ett skadebegränsande syfte. Detta problem uppmärksammades även av Högsta domstolen i fallet gällande Kustbostäder. För både konkursrätten och miljöretten torde detta vara mycket negativt. Konkursförvaltningen

tvingas arbeta under risken med att boet blir ansvarigt för skador som har uppkommit tidigare och det allmänna kan inte försäkra sig om att preventiva åtgärder vidtas. Det torde vara önskvärt att ett konkursbo har möjlighet att vidta åtgärder för att begränsa verksamhetens miljöpåverkan, exempelvis genom att upprätthålla reningen, utan att för den skull anses vara verksamhetsutövare. En förutsättning för detta synsätt är självklart att boet inte fortsätter att bedriva den skadegörande verksamheten.

Genom att tillämpa möjligheten till abandonering kan konkursboet undvika risken att bedömas vara verksamhetsutövare. Varken inom konkurs- eller miljörätten finns regler för hur abandonerade fastigheter ska hanteras då de är belastade med miljöskulder. När bolaget har upplösts genom konkursen är det inte längre möjligt att rättshandla med detta. Fastigheten blir därmed herrelös och ett problem för det allmänna att lösa.

Ett resultat av att abandonering tillåts och att det miljörättsliga ansvaret är tämligen vidsträckt ger konkursförvaltningen ett incitament till att helt undvika att befatta sig med egendomen om den misstänks bära på miljöskulder. Konkursrättens grundtanke är att omhänderta tillgångarna som finns i bolaget för att sedan låta bolaget upplösas. Frågan är om det är rimligt att konkursförvaltningen motiveras att abandonera egendom så fort den riskerar att vara belastad med miljöskulder. Den risk som uppstår är att fastigheter med exempelvis stora industrier eller gruvor abandoneras redan i inledningsskedet av konkursen och genom detta bidrar till en onödigt stor miljöpåverkan innan det allmänna tvingas vidta åtgärder.

För att kombinera de två rättsområdena hade en lösning kunnat vara att lägga ett preventivt ansvar på konkursboet under en begränsad tid och då ställa krav på hur verksamheten ska hanteras för att inte öka belastningen på miljön. Detta kan exempelvis ske genom krav på att upprätthålla reningen. På det här sättet får det allmänna ett andrum för att utreda vilka ytterligare åtgärder som krävs. Detta andrum försvinner om konkursförvaltningen abandonerar egendomen i konkursens inledningsskede.

Att det finns ett behov av lagstiftning på området går inte att bortse från. Det krävs dock ett regelverk som tillgodoser de två, relativt motstridiga, intressen som finns inom konkursrätten respektive miljörätten. Det krävs att bolag tvingas ta det miljörättsliga ansvar som åligger dem och att miljön skyddas mot de skador som kan uppkomma och uppkommer. Vikten av ett fungerande och miljörättsligt regelverk med handlingskraft är essentiell för att uppnå miljörättens syften. Samtidigt måste även konkursrättens syften, med en snabb och effektiv avveckling och hänsyn till borgenärernas intressen, uppnås.

En fråga, som inte utreds närmare i denna framställning, är om man skulle kunna hantera miljöskadesituationer liknande uppkomna och förfallna skatteskulder och lägga ett personligt ansvar på ställföreträdaren vid händelse av konkurs. För att utreda denna fråga krävs dock en långt mer djupgående och omfattande utredning som inte ryms inom ramarna för denna framställning.

Litteraturförteckning

Offentligt tryck

Statens offentliga utredningar

SOU 2002:62 Ny konkurstillsyn.

SOU 1993:78 Miljöskadeförsäkringen i framtiden.

SOU 1996:103 Miljöbalken.

Propositioner

Prop. 1986/87:90. Om ny konkurslag.

Prop. 1997/98:45. Miljöbalk.

Prop. 1997/98:48. Ändringar i livsmedelslagen m.fl. lagar.

Litteratur

Bengtsson, Bjällås, Rubenson & Strömberg, *Miljöbalken: en kommentar*, Norstedts Juridik AB, 2014.

Bjällås, Ulf & Rahmn, Thomas, *Miljöskyddslagen: handbok i miljö rätt*. andra upplagan, Fritzes Offentliga Utredningar, Stockholm, 1996.

Ebbesson, Jonas, *Miljörätt*, andra upplagan, Iustus Förlag AB, Uppsala, 2008.

Mahmoudi, Said & Rubenson, Stefan, *Miljörättens grunder. Svenska och europeiska regler i ett internationellt perspektiv*, Nordstedts Juridik AB, Stockholm, 2004.

Mellqvist, Mikael, *Obeståndsrätten: en introduktion*, femte upplagan, Norstedts juridik AB, Stockholm, 2009.

Michanek, Gabriel & Zetterberg, Charlotta, *Den svenska miljörätten*, andra upplagan, Iustus Förlag AB, Uppsala, 2008.

Palmér, Eugène & Savin, Peter, *Konkurslagen: en kommentar*, Norstedts Juridik AB, 2014.

Welamson, Lars & Mellqvist, Mikael, *Konkurs*, tionde upplagan, Norstedts juridik AB, Stockholm, 2003.

Artiklar

Darpö, Jan, *Konkurs och miljöansvar*, Insolvensrättsligt forum 28-29 januari 1999, Iustus Förlag AB, Uppsala, 1999.

Gregow, Torkel, *Abandonering*, Insolvensrättsligt forum 22-23 januari 1997, Iustus Förlag AB, Uppsala, 1997.

Håstad, Torgny, *Abandonering*, Insolvensrättsligt forum 22-23 januari 1997, Iustus Förlag AB, Uppsala, 1997.

Möller, Mikael, *Konkurs och miljöansvar*, Insolvensrättsligt forum 28-29 januari 1999, Iustus Förlag AB, Uppsala, 1999.

Söderqvist, Lars, *Abandonering*, Insolvensrättsligt forum 22-23 januari 1997, Iustus Förlag AB, Uppsala, 1997.

Övrigt

Naturvårdverket (2003), Rapport 5242 Miljöbalkens regler om skyldigheter och ansvar för förorenade områden, Elektronisk publikation.

Naturvårdsverket (1999), Rapport 4918 Metodik för inventering av förorenade områden, Elektronisk publikation.

Internetkällor

Ekonomifaktas statistik gällande företagskonkurser:
<http://www.ekonomifakta.se/sv/Fakta/Foretagande/Entreprenorskap/Foretagskonkurser/> (2015-01-04).

Rättsfallsförteckning

Högsta domstolen

NJA 1984 s. 602

NJA 2004 s. 777

NJA 2006 s. 662

NJA 2009 s. 41

NJA 2012 s. 125

Mark- och miljööverdomstolen

MÖD 2002:16 (2002-02-20, M 5939-01)

MÖD 2005:29 (2005-05-17, M 3079-04)

MÖD 2005:64 (2005-11-03, M 2812-05)

MÖD 2008:14 (2008-06-04, M 4537-07)

MÖD 2008:13 (2008-06-04, M 8370-06)

MÖD 2010:10 (2010-03-31, M 6329-08)

MÖD 2010:18 (2010-06-23, M 6231-09)

Mark- och miljööverdomstolens dom 2012-06-29, M 3001-12

MÖD 2013:28 (2013-06-26 M11429-12)

MÖD 2013:36 (2013-11-06, M 4093-13)

Mark- och miljööverdomstolens dom 2013-11-06, M 4233-13

Koncessionsnämnden för miljöskydd

KN B 128/91

KN B 250/92

KN B 94/97

KN B 14/98

Mark- och miljödomstolen

Växjö tingsrätt, Miljödomstolen, 2004-03-16, M 3245-03

Växjö tingsrätt, Miljödomstolen, 2006-10-06, M 1131-06

Växjö tingsrätts, Miljödomstolen, 2007-05-28, M 343-07

Vänersborgs tingsrätt, Miljödomstolen, 2008-07-01, M 1980-07

Nacka tingsrätt, Mark- och miljödomstolen, 2012-03-12, M 4015-1

Länsstyrelsen

Länsstyrelsen i Kronobergs län, beslut 2006-03-28, 555-3215-06

Länsstyrelsen i Skåne län, beslut 2007-01-19, 575-12148-06

Länsstyrelsen i Uppsalas läns beslut 2011-07-01, 575-3003-11

Länsstyrelsen i Västerbottens län, beslut 2012-06-04, 555-2379-2012

Länsstyrelsen i Västerbottens län, beslut 2012-06-04, 555-2381-2012